

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

Rigorózní práce na téma:

Zahájení trestního stíhání

Vedoucí rigorózní práce: Doc. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Zpracoval: Mgr. Radek Závodný

Praha 2006

Prohlašuji tímto, že jsem rigorózní práci na téma Zahájení trestního stíhání zpracoval sám pouze s využitím pramenů v práci uvedených.

V Bruntále dne 15. 12. 2006

Mgr. Radek Závodný

OBSAH

PŘEDMLUVA	5
ÚVOD.....	6
1. PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ OBECNĚ	9
1.1. Pojem	9
1.2. Historie přípravného řízení.....	12
1.3. Vliv „velké“ novely, zákona č. 265/2001 Sb., na přípravné řízení	25
1.4. Účel a význam přípravného řízení	29
2. POSTUP PŘED ZAHÁJENÍM TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	32
2.1. Povaha řízení před zahájením trestního stíhání	32
2.2. Účel a význam postupu před zahájením trestního stíhání	33
2.3. Orgány činné v přípravném řízení	34
3. PRŮBĚH POSTUPU PŘED ZAHÁJENÍM TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	37
3.1. Podnět	37
3.2. Vyřízení podnětu.....	37
3.3. Objasňování a prověřování	38
3.4. Neodkladné a neopakovatelné úkony	41
3.5. Způsob vyřízení věci před zahájením trestního stíhání.....	42
4. ZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ.....	45
4.1. Účel a důvod zahájení trestního stíhání	45
4.2. Překážky zahájení trestního stíhání.....	47
4.3. Orgány zahajující trestní stíhání.....	48
4.4. Forma zahájení trestního stíhání	50
4.5. Obhajoba.....	53
4.6. Význam zahájení trestního stíhání	54
5. ÚČINKY USNESENÍ O ZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	57
5.1. Problematika účinků usnesení o zahájení trestního stíhání.....	57
5.2. Stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Olomouci.....	61
5.3. Vyjádření a stanovisko Okresního státního zastupitelství v Bruntále	66
5.4. Řešení problematiky účinků usnesení o zahájení trestního stíhání.....	69
6. POSTUP PO ZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	76
6.1. Vyšetřování.....	76
6.2. Účast obviněného a obhájce ve vyšetřování	79
6.3. Lhůty pro skončení vyšetřování	80
6.4. Skončení vyšetřování.....	81
7. „DALŠÍ ZPŮSOBY ŘÍZENÍ “	84
7.1. Zkrácené přípravné řízení	84
7.2. Rozšířené přípravné řízení	90

7.3. Řízení proti uprchlému	91
7.4. Přípravné řízení ve věcech mládeže	93
8. PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ A TRESTNÍ STÍHÁNÍ NA SLOVENSKU.....	97
8.1. Přípravné řízení na Slovensku do 31. 12. 2005.....	97
8.2. Nový slovenský trestní řád - zákon č. 301/2005 Z.z.	100
8.3. Rozdíly mezi úpravou v České republice a na Slovensku	104
ZÁVĚR.....	106
POUŽITÁ LITERATURA	109

PŘEDMLUVA

Při výběru tématu rigorózní práce jsem nejdříve rozvažoval jaké odvětví práva si zvolit. Rozhodoval jsem se mezi právem trestním a právem obchodním, protože jde o odvětví práva, která mě zajímají a v budoucnu bych se jim rád věnoval.

Na konec jsem zvolil trestní právo a téma „Zahájení trestního stíhání“, které se pro mě zdálo být ze všech témat nejzajímavější.

Děkuji Doc. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, Csc. za odborné vedení rigorózní práce.

Rád bych také poděkoval Okresnímu státnímu zástupci v Bruntále panu JUDr. Liborovi Malému za poskytnuté podněty, rady a konzultace.

„INAUDITA CAUSA QUEMQUEM DAMNARI AEQUITATIS RATIO NON PATITUR“
Odsoudit někoho bez prošetření případu odporuje zásadě
spravedlnosti - Marcianus

ÚVOD

České trestní právo je součástí českého právního řádu a odvětvím veřejného práva. Rozlišujeme trestní právo hmotné (materiální), které stanoví, co je trestným činem a jakou sankci za něj lze uložit, a trestní právo procesní (formální), upravující trestní řízení, tj. procedurální postup trestních orgánů, v trestních věcech.

Základním účelem trestního řízení je v souladu se zákonem odhalit pachatele skutku, který naplňuje znaky trestného činu podle hmotného trestního práva, vyšetřit tento skutek a postavit pachatele před soud, který rozhodne o jeho vině či nevině. V případě, že ho uzná vinným, uloží mu trest nebo ochranné opatření, popřípadě upustí od potrestání, a zajistí výkon trestu i ochranného opatření pokud byly uloženy.

Trestní řízení má za úkol nejen náležitě zjistit trestné činy a jejich pachatele podle zákona spravedlivě potrestat, ale také působit k upevňování zákonnosti a ústavního zřízení České republiky, předcházet a zamezovat trestné činnosti a v neposlední řadě také působit výchovně na občany.

Obě odvětví trestního práva jsou nerozlučně spjata. Trestní právo hmotné lze realizovat pouze způsobem, který stanoví trestní právo procesní. Existence podmínek trestní odpovědnosti nebo hrozba trestními sankcemi by sice mohla působit preventivně, ale bez existence trestního práva procesního, bez možnosti, že by orgány činné v trestním řízení mohly normy hmotného práva aplikovat, by tyto normy působily jen jako kodexy morálních pravidel. Také trestní právo procesní by bez existence trestního práva hmotného ztratilo svůj smysl.

Trestní právo hmotné i trestní právo procesní vycházejí ze stejných kriminálně politických a ústavních principů, mají společný cíl, společný pojmoslovný aparát, společné instituty.

Zákonodárce by proto měl dbát na vnitřní soulad norem hmotného a procesního práva.

Přípravné řízení, jako úsek trestního řízení předřazený a předcházející stadiu řízení před soudem, a především institut zahájení trestního stíhání jsou nejdůležitější součásti trestního řízení. Jejich úkolem je zabránit pokračovat v trestním řízení tam, kde pro to nejsou zákonné důvody a odvrátit tak bezdůvodné stíhání a zásahy do základních lidských práv a svobod jedince, které jsou s povahou trestního řízení spojeny.

Přípravné řízení je však nezbytným předpokladem úspěšného boje s kriminalitou. V něm se prověřují skutečnosti důvodně nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin a opatřují se podklady nezbytné pro řízení před soudem. Od okamžiku zahájení trestního stíhání je možné stíhat určitou osobu pro určitý skutek, který naplňuje znaky určitého trestného činu a použít proti ní všech procesních prostředků, které trestní řád umožňuje použít proti obviněnému, a tím tak zasáhnout do základních lidských práv a svobod obviněného.

Těsná provázanost trestního práva hmotného a trestního práva procesního se projevuje i v přípravném řízení, kdy jednotlivé formy přípravného řízení jsou odvislé od hmotněprávní diferenciaci trestných činů.

Hlavní pozornost ve své rigorózní práci věnuji institutu zahájení trestního stíhání a účinkům usnesení o zahájení trestního stíhání. Tuto problematiku se pokusím přiblížit i na příkladu z praxe.

Cílem mé práce je poukázat na vazby mezi jednotlivými instituty přípravného řízení v návaznosti na institut zahájení

trestního stíhání a přispět k popsání současného právního stavu v České republice.

1. PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ OBECNĚ

1.1. Pojem

Přípravné řízení, někdy nazývané předsoudní stadium trestního řízení, je pravidelnou součástí tzv. kontinentálního typu trestního řízení. Za podstatný znak tohoto stadia je považováno, že se v něm připravují podklady pro následující soudní stadium, vůči němuž plní přípravné řízení pomocnou roli.

Již v tomto stadiu trestního řízení dochází k citelným zásahům do občanských práv a svobod, proto musí být dána možnost uplatnit různé kontrolní mechanismy a procesní garance ochrany lidských práv. Právní úprava musí stanovit, za jakých podmínek mohou orgány činné v trestním řízení zahájit přípravné řízení. Touto zákonnou legitimací pro zahájení přípravného řízení je odůvodněné podezření, že by mohl být spáchán trestný čin.

Nalézt výstižné slovní vyjádření pro definování tohoto podezření je nesnadné, protože podezření je subjektivně prožívaná kategorie mající různé stupně intenzity. Český trestní řád se pokouší určit onu spodní hranici podezření, která opravňuje orgány činné v trestním řízení konat přípravné řízení, v ustanovení § 158 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní řád. V tomto ustanovení je uvedeno, že úkony trestního řízení lze zahájit tehdy, existují-li skutečnosti důvodně nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.¹

Trestní řízení probíhá v několika určitých časových úsecích, ve kterých orgány činné v trestním řízení, popřípadě

¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kolektiv: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, C. H. BECK, Praha 2003, str. 529 – 531.

další orgány a osoby zúčastněné na řízení, plní své úkoly s cílem dosáhnout účelu trestního řízení. Tyto časové úseky nazýváme stadia trestního řízení.

Nejdůležitějším stádiem trestního řízení, ve kterém by mělo ležet těžiště dokazování a rozhodování, je hlavní líčení. Je tomu tak proto, že v hlavním líčení se rozhoduje o hlavní otázce trestního řízení, a to o vině obžalovaného a o trestu, popřípadě i o ochranném opatření a náhradě škody.

Úkolem přípravného řízení je připravit řízení před soudem. To znamená zjistit, zda podezření z trestného činu proti určité osobě je do té míry odůvodněno, aby byla podána obžaloba a věc byla odevzdána soudu, anebo zda je tu důvod pro jiné rozhodnutí či jiný postup. I když těžiště dokazování a rozhodování má být soustředěno do stadia řízení před soudem, role přípravného řízení je velmi důležitá a toto stádium představuje významnou fázi trestního řízení. Pro řádné objasnění věci a respektování práv osob zúčastněných na trestním řízení je důležité včasné vyhledání pramenů důkazů a zjištění jejich obsahu, zejména důkazů, u nichž hrozí nebezpečí jejich zmaření, zničení nebo ztráty. Tuto úlohu plní v přípravném řízení tzv. neodkladné a neopakovatelné úkony.²

Cílem přípravného řízení je prověřit podezření ze spáchání trestného činu a opatřit podklad pro podání obžaloby, nebo není-li důvod pro podání obžaloby, má sloužit jako podklad pro jiné rozhodnutí státního zástupce ve věci samé. Jde o účelový proces vyhledávání důkazů a jejich hodnocení. Je to také proces rozhodování a používání některých specifických procesních úkonů a donucovacích prostředků. Cílem přípravného řízení je zabránit nedůvodnému postavení obviněného před soud.

² Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 431 – 432.

Ve vztahu k hlavnímu líčení jde o činnost přípravnou, předběžnou.

Přípravné řízení je takovým opatřováním a hodnocením důkazů, které nemá nahrazovat činnost soudu. Znamená to, že by měly být opatřeny a provedeny jen takové důkazy, které by nebylo možno provést v hlavním líčení, nebo jejichž provedení v pozdějším stadiu řízení by mohlo znamenat jejich znehodnocení nebo ztrátu.

Podnětem k zahájení trestního řízení může být jednak oznámení o okolnostech nasvědčujících spáchání trestného činu nebo výsledky vlastní činnosti orgánů činných v trestním řízení.

Samotné oznámení však zpravidla nestačí k tomu, aby si orgán činný v trestním řízení učinil závěr o tom, zda je činení ve věci podezření ze spáchání trestného činu, proto v souladu se zásadou vyšetřovací, oficiality a legality musí takové oznámení prověřit. Jestliže výsledky prověřování nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, je možno v dalším řízení pokračovat, ale již formou vyšetřování, které se zahajuje usnesením o zahájení trestního stíhání.

Aby byl zřetelně stanoven počátek přípravného řízení, zákon stanoví, že přípravné řízení se formálně zahajuje sepsáním záznamu o úkonech trestního řízení nebo provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů a jeho konec je vymezen meritorními rozhodnutími (včetně obžaloby), kterými se přípravné řízení končí.³

³ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 420.

1.2. Historie přípravného řízení

Po osvobození Československé republiky v roce 1945 byl obnoven právní stav platný do roku 1938. V Čechách a na Moravě tedy nadále platil trestní řád z roku 1873 (nazývaný též podle svého hlavního autora Glaserův). Radikální zásah do procesní úpravy přinesly dekrety prezidenta republiky, jejichž platnost byla později stvrzena zákonem Národního shromáždění. Největší význam měl dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (tzv. velký retribuční dekret), dále dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb., o zřízení Národního soudu a dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti (tzv. malý retribuční dekret). Účinnost retribučních dekretů skončila k 31. 12. 1948.

K zásadním změnám trestně-procesních předpisů došlo po převzetí moci komunisty v roce 1948. Ústava z 9. května 1948 a na ni navazující předpisy, zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví a zákon č. 320/1948 Sb., o územní organizaci krajských a okresních soudů, vytvořily novou strukturu soudnictví a vedly de facto k likvidaci nezávislosti soudů a soudnictví.

Právní zástěrkou pro období nejhrubších nezákonností na konci 40. let a počátkem 50. let byl zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky a zákon č. 232/1948 Sb., o Státním soudu, na jejichž základě byla odstartována vlna politických procesů, namířených proti skutečným, často však jen proti domnělým odpůrcům režimu.

Komunistická legislativa pak představila nový trestní řád, zákon č. 87/1950 Sb., který byl vytvořen po vzoru Sovětského svazu. Tento trestní řád hrubě deformoval celou strukturu trestního procesu, v němž největší váhu získalo přípravné

řízení, práva obviněného byla okleštěna a postavení obhájce zeslabeno.

Nezákonnosti k nimž docházelo ve stalinské éře ve všech socialistických zemích, se staly posléze neúnosné i pro držitele moci a vyvolaly kritiku vznesenou na XX. sjezdu KSSS N. S. Chruščovem. Z podnětu těchto reformních sil byl u nás v krátké době vypracován a přijat nový trestní řád, zákon č. 64/1956 Sb. Ten odstranil nejkřiklavější deformace trestního procesu, zesílil dozor prokurátora nad přípravným řízením, rozšířil právo na obhajobu, zavedl zákonné lhůty pro trvání vazby a vyšetřování. Na svou dobu znamenal trestní řád z roku 1956 nesporný pokrok v trestním řízení oproti předešlému stavu.

Po schválení nové ústavy v roce 1960 byla přijata direktiva k tvorbě nových trestních a trestně-procesních kodexů, které měly odrážet údajně nově vzniklé společenské poměry. Pod velkým časovým tlakem vznikl nový trestní řád, zákon č. 141/1961 Sb., takže již krátce po jeho přijetí byl vystaven silné kritice volající po jeho změnách. Tento trestní řád spolu s řadou novel upravuje v České republice trestní řízení dodnes.⁴

Trestní řád z roku 1961 v původní podobě znal pouze jedinou formu přípravného řízení, kterou bylo vyšetřování. Novela trestního řádu provedená zákonem č. 57/1965 Sb. pak rozdělila přípravné řízení na dvě formy, a to na vyšetřování a nově také na vyhledávání trestných činů.

Vyhledávání trestných činů bylo možné konat o taxativně vypočtených trestných činech. Vyznačovalo se zjednodušeným procesním postupem a omezeným právem obviněného na obhajobu,

⁴ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kolektiv: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, C. H. BECK, Praha 2003, str. 29 – 30.

jelikož bylo konáno o jednoduchých trestných činech, jejichž objasňování nevyžadovalo provádění rozsáhlých a náročných důkazů a u nichž ani právní posouzení nekladlo na příslušné orgány zvláštní nároky.

Vyšetřování se konalo ve věcech závažných trestných činů a takových činů, v nichž bylo obtížnější objasnění věci a zaručení všech práv obviněného, ať již se zřetelem na osobní vlastnosti obviněného nebo na situaci, ve které se obviněný nachází, či na okolnosti jiné.

Rozdíl byl také v orgánech, které mohly provádět vyšetřování nebo vyhledávání trestných činů. Vyhledávání prováděly orgány Sboru národní bezpečnosti a v ozbrojených silách rovněž velitelé nebo orgány jimi pověřené, ve Sboru nápravné výchovy též pověřené orgány tohoto sboru. Kromě těchto orgánů působily za určitých okolností jako vyhledávací orgány ještě jiné osoby. Vyšetřování konali vyšetřovatelé prokuratury a vyšetřovatelé Sboru národní bezpečnosti.⁵

Zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech, zakotvil „další způsob“ předsoudního stadia, kdy tzv. objasňování přečinů nebylo formou přípravného řízení, ale bylo považováno za jednu z forem předsoudního stadia trestního řízení, přičemž podezřelý z přečinu nesměl mít obhájce. Kategorii přečinů jako soudně trestných deliktů zrušila až novela trestního zákona v roce 1990.

Od 1. 7. 1990 až do 31. 12. 1993 opět existovaly jen dvě formy předsoudního stadia trestního řízení (vyšetřování a vyhledávání trestných činů).

⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Kloučková, S., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde Praha, a. s., 2004, str. 412.

Vyhledávání se konalo o trestných činech, na které zákon stanovil trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšovala dva roky.

Vyšetřování se konalo o trestných činech, o kterých se nekonalo vyhledávání, a dále za určitých okolností i o trestných činech, o kterých se jinak konalo vyhledávání, jestliže obviněný byl ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody, na pozorování ve zdravotnickém ústavu, v řízení proti mladistvému, uprchlému nebo proti osobě, která byla omezena či zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo její schopnost náležitě se hájit byla vzhledem k tělesným nebo duševním vadám omezena, nebo když vyšetřování trestných činů nařídil prokurátor.⁶

Novelizovaný trestní řád od roku 1990 rozšířil právo obviněného na obhajobu při vyhledávání trestných činů v tom, že obhájce mohl být přítomen některým procesním úkonům (výslechu obviněného a znalce, provádění konfrontace, rekognice, vyšetřovacího pokusu a ohledání s výjimkou konání neodkladných úkonů). Přesto přetrvávala disproporce mezi oprávněním obhájce při vyšetřování trestných činů (ten mohl být přítomen všem vyšetřovacím úkonům) a zúženým právem obviněného na obhajobu při vyhledávání trestných činů (obhájce mohl být přítomen jen některým úkonům).

Institut zahájení trestního stíhání byl upraven v § 160 trestního řádu společně pro vyšetřování i pro vyhledávání. Pokud zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že byl spáchán trestný čin, bylo zahájeno trestní stíhání.

Trestní stíhání ve věci, ve které se mělo konat vyšetřování, byl oprávněn zahájit vyšetřovatel. Vyhledávací orgán zahájil stíhání ve věci, ve které se mělo konat

⁶ Růžek, A. a kolektiv: Trestní právo procesní, Univerzita Karlova, Praha 1993, str. 118.

vyšetřování, jen nesnesla-li věc odkladu a nešlo-li dosáhnout, aby tak učinil vyšetřovatel. Trestní stíhání se zahajovalo odůvodněným usnesením, čímž vstoupilo přípravné řízení do druhé fáze vyšetřování.

V průběhu tohoto vyšetřování shromažďovali vyšetřovatelé důkazy potřebné k posouzení případu, osoby pachatele i nároku poškozeného na náhradu škody a prováděli další úkony potřebné v zájmu úspěšného plnění úkolů přípravného řízení.⁷

Nejvýznamnějším procesním úkonem v průběhu vyšetřování bylo vznesení obvinění. Často spadalo časově vjedno se zahájením trestního stíhání. Teprve od okamžiku vznesení obvinění bylo možno toho, kdo byl podezřelý ze spáchání trestného činu, považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných trestním řádem proti obviněnému. Obvinění bylo vzneseno, pokud byl na podkladě zjištěných skutečností dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin byl spáchán určitou osobou.

Ne vždy však spadal okamžik zahájení trestního stíhání (ve věci) a vznesení obvinění (konkrétní osobě) vjedno. V situaci, kdy bylo zahájeno trestní stíhání ve věci a nebylo vzneseno obvinění, shromažďoval vyšetřovatel důkazy potřebné k posouzení případu a osoby pachatele bez možnosti obviněného, aby plně využil svého práva na obhajobu od počátku vyšetřování. Obviněnému muselo být nejprve oznámeno usnesení o vznesení obvinění (do tří dnů od jeho vydání, nejpozději na počátku prvního výslechu obviněného) a teprve tehdy mohl plně využít svého práva na obhajobu.⁸

⁷ Růžek, A. a kolektiv: Trestní právo procesní, Univerzita Karlova, Praha 1993, str. 119 – 121.

⁸ Růžek, A. a kolektiv: Trestní právo procesní, Univerzita Karlova, Praha 1993, str. 122 – 123.

Novela trestního řádu, provedená zákonem č. 292/1993 Sb., s účinností od 1. 1. 1994 vedle jiných významných procesních novot (na místo bývalé prokuratury vzniklo státní zastupitelství) zrušila vyhledávání jako formu přípravného řízení. Opět začala existovat pouze jediná forma přípravného řízení, a to vyšetřování vedené vyšetřovateli Úřadu vyšetřování Policie České republiky.

Zahájení trestního stíhání bylo touto novelou posunuto až do doby, kdy je určité osobě sděleno obvinění. Tím byla odstraněna možnost vést trestní stíhání tzv. „jen ve věci“.

Trestní stíhání se zahájilo, pokud zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že byl spáchán trestný čin, a byl-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba. Trestní stíhání se zahajovalo tím, že osobě, o které byl dostatečně odůvodněn závěr, že spáchala trestný čin, sdělil vyšetřovatel, že ji stíhá jako obviněného, a učinil o tom záznam. Stíhané osobě se tak zaručovala plná možnost obhajoby již na počátku jejího trestního stíhání.

Teprve od okamžiku, kdy bylo osobě sděleno, že je stíhána jako obviněný, bylo možno podezřelého ze spáchání trestného činu považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných trestním řádem proti obviněnému. Záznam o sdělení obvinění musel obsahovat označení osoby obviněného, popis skutku tak, aby nemohl být zaměněn s jiným, zákonné označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován, a důvody pro něž je obviněný stíhán. Opis záznamu byl doručován obviněnému, státnímu zástupci a obhájci.

Obviněnému muselo být obvinění sděleno nejpozději na počátku jeho prvního výslechu. Sdělení obvinění ovšem nemělo formu usnesení a obviněný proto proti němu nemohl podat řádný opravný prostředek (stížnost). Obviněný se jen mohl domáhat

přezkoumání postupu vyšetřovatele státním zástupcem podle § 167 trestního řádu.⁹

Zejména tato okolnost vedla k další rozsáhlé novelizaci trestního řádu, provedené „velkou“ novelou trestního řádu, zákon č. 265/2001 Sb., a k opětovné formalizaci zahájení trestního stíhání konkrétní osoby, kdy záznam o sdělení obvinění byl nahrazen usnesením o zahájení trestního stíhání, vůči kterému byla připuštěna stížnost.¹⁰

Trestní řád byl tak zásadně změněn a doplněn touto „velkou“ novelou, která představuje komplexní a velmi rozsáhlý dokument a lze jej srovnávat jen s rekodifikací.¹¹

Zrušení tzv. „stíhání ve věci“ bylo odůvodňováno tím, že tento institut umožňoval poměrně jednoduše zbavit obviněného a obhájce většiny práv, která jim příslušejí v přípravném řízení. Jeho podstatou byla možnost orgánů přípravného řízení provést řadu procesních úkonů a shromáždit důkazy ve formě použitelné před soudem, a to v situaci, kdy ještě nebylo vzneseno obvinění konkrétní osobě. Pokud totiž vyšetřovatel nerespektoval úpravu § 163 odst. 1 trestního řádu ve znění platném do účinnosti zákona č. 292/1993 Sb., mohl účelově odkládat vydání usnesení o vznesení obvinění, shromáždit a provést klíčové důkazy a obviněný (přesněji podezřelý) se neměl možnost hájit. V extrémní podobě mohlo vyšetřování

⁹ Růžek, A. a kolektiv: Trestní právo procesní, Univerzita Karlova, Praha 1996, str. 81 – 83.

¹⁰ „Velká“ novela trestního řádu, zákon č. 265/2001 Sb., s účinností od 1.1.2002 mimo změnu formy zahájení trestního stíhání nově stanovila tři formy přípravného řízení. Jedná se o rozšířené přípravné řízení, které se uplatňuje při vyšetřování trestných činů, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud. Dále jde o zkrácené přípravné řízení konané v případě, kdy jde o nejméně závažné trestné činy a jehož smyslem má být vyhledat možné důkazy pro potřeby soudního řízení s cílem postavit obviněného v co nejkratší době před soud. Třetí a nejběžnější formou je standardní přípravné řízení, které se koná pokud nejsou dány důvody pro konání zkráceného nebo rozšířeného přípravného řízení. Trestní řád užívá pouze pojmu zkrácené přípravné řízení. Termíny standardní přípravné řízení a rozšířené přípravné řízení jsou pojmy, které používá nauka a aplikační praxe.

¹¹ Císařová, D., Fenyk, J., Kloučková, S., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde Praha, a. s., 2004, str. 413.

proběhnout i tak, že v době vznesení obvinění byly již všechny, z hlediska názoru vyšetřovatele podstatné, důkazy shromážděny a provedeny a po výslechu obviněného mohlo v podstatě v zápětí následovat seznámení s výsledky vyšetřování.

Položme si otázku, zda po všech zákonných změnách, kterými trestní řízení do dnešního dne prošlo, skutečně právní úprava věcně vylučuje tzv. „stíhání ve věci“.

Po novele trestního řádu provedené zákonem č. 292/1993 Sb. mohl vyšetřovatel (eventuelně policejní orgán) podle § 158 trestního řádu k prověřování skutečností nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin (bez ohledu na zdroj informací o těchto skutečnostech), opatřovat potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťovat stopy trestného činu. O obsahu vysvětlení se sepisoval úřední záznam, který však nemohl být v řízení před soudem použit jako důkaz a mohl sloužit pouze k úvaze, zda strany navrhnou svědecký výslech osoby, která vysvětlení podala, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede. Podle názoru vysloveného v komentáři k trestnímu řádu, z takového vysvětlení nesměl vycházet ani znalec při vypracování znaleckého posudku.

Před zahájením trestního stíhání, kromě úkonů předpokládáných § 158 trestního řádu, mohl ještě vyšetřovatel (eventuelně policejní orgán) provádět způsobem uvedeným v hlavě čtvrté a páté neodkladné nebo neopakovatelné úkony, a to za situace, kdy skutečnosti zjištěné postupem dle § 158 odst. 3 trestního řádu nasvědčovaly tomu, že byl spáchán trestný čin, ale nepodařilo se zjistit možného pachatele nebo mu nebylo možno sdělit obvinění (např. proto, že se zdržoval na neznámé adrese v cizině, byl na útěku apod.), anebo zahájení trestního stíhání bylo dočasně odloženo. Jinak řečeno, vyšetřovatel (eventuelně policejní orgán) mohl například vyzvat k vydání

věci důležité pro trestní řízení nebo takovou věc odejmout, rozhodnout o zajištění peněžních prostředků na účtu u banky, vykonat domovní prohlídku na podkladě příkazu soudce, nařídít po předchozím souhlasu státního zástupce prohlídku jiných prostor a pozemků, vyslechnout svědka, přibrat znalce, provést ohledání apod., za podmínky, že by tyto úkony měly charakter úkonů neodkladných nebo neopakovatelných (ustanovení § 160 odst. 4 trestního řádu).

I když zákon neobsahoval ani příkladný výčet neodkladných a neopakovatelných úkonů, vycházejí z jejich zákonné definice se jeho výkladem dospělo k poměrně široké paletě těchto úkonů.

Mohlo by se zdát, že trestní řád po novelizaci provedené zákonem č. 292/1993 Sb. umožňoval orgánům přípravného řízení provádět poměrně rozsáhlé dokazování před zahájením trestního stíhání. V praxi se však tato úprava ukázala jako příliš restriktivní. Vznikaly i pochybnosti například ohledně použitelnosti znaleckých posudků vypracovaných před zahájením trestního stíhání, pochybnosti ohledně svědeckých výslechů apod.

V zájmu odstranění těchto problémů a pochybností bylo zákonem č. 265/2001 Sb. novelizováno ustanovení § 12 odst. 10 trestního řádu a v návaznosti na něj i ustanovení § 158 trestního řádu. V ustanovení § 12 odst. 10 trestního řádu byl nově vymezen počátek přípravného řízení, když do této fáze trestního řízení bylo zahrnuto i objasňování a prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin - tedy postup před zahájením trestního stíhání. Změna byla kromě jiného odůvodňována potřebou posílit postavení státního zástupce při výkonu dozoru v trestním řízení tím, že i tato etapa řízení bude jeho dozoru podřízena. Tento aspekt však asi nebyl prvořadým motivem, ale spíše důsledkem potřeby vyhovět volání orgánů přípravného řízení,

aby úkony provedené v rámci prověřování oznámení byly v širší míře použitelné i v dalším řízení.

Počátek přípravného řízení tak není nadále vymezen zahájením trestního stíhání, popřípadě provedením neodkladných nebo neopakovatelných úkonů, ale již sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných nebo neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí (§ 158 odst. 3 trestního řádu), anebo pokud tyto úkony nebyly uskutečněny, od vydání rozhodnutí (usnesení) o zahájení trestního stíhání (§ 160 odst. 1 trestního řádu).

Změna, která posunula počátek přípravného řízení před zahájení trestního stíhání a zahrnula do něj i objasňování a prověřování skutečností důvodně nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, si, vzhledem ke svému účelu, vyžádala i alespoň minimální formalizaci počátku zahájení trestního řízení. Zavedla tzv. záznam o zahájení úkonů trestního řízení, kterým se na jedné straně vymezuje počátek přípravného řízení a na straně druhé také počátek dozoru státního zástupce nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení. Proto je policejní orgán povinen do 48 hodin od zahájení trestního řízení opis záznamu zaslat příslušnému státnímu zástupci.

Z hlediska obsahu mají být v záznamu uvedeny skutkové okolnosti, pro které se řízení zahajuje, tj. skutečnosti nasvědčující spáchání konkrétního trestného činu nebo činů, a způsobu, jakým se o nich policejní orgán dozvěděl.

Novelizace provedená zákonem č. 265/2001 Sb. umožňuje ve srovnání s úpravou trestního řádu zákonem č. 292/1993 Sb. policejním orgánům provádět ještě širší spektrum úkonů. Jde zejména o úkony, jejichž demonstrativní výčet je uveden v § 158 odst. 3 trestního řádu, jako například možnost vyžadovat vysvětlení od fyzických osob, státních orgánů a nově i od právnických osob, vyžadovat odborná vyjádření, a je-li

toho třeba pro posouzení věci i znalecké posudky, provádět ohledání věci a místa činu, za podmínek uvedených v § 114 trestního řádu vyžadovat provedení zkoušky krve nebo jiný obdobný úkon, pořizovat zvukové a obrazové záznamy osob, snímat daktyloskopické otisky či způsobem uvedeným v hlavě čtvrté trestního řádu provádět neodkladné nebo neopakovatelné úkony. Dále je policejní orgán oprávněn v řízení o úmyslném trestném činu používat operativně pátrací prostředky podle § 158b až § 158e trestního řádu. Kromě toho ustanovení § 158 odst. 8 výrazně rozšířilo možnost již v tomto stadiu vyslýchat svědky. K možnosti vyslechnout svědka za situace, že jeho výslech má charakter neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, přistoupila ještě možnost vyslechnout i další osoby uvedené v § 164 odst. 1 trestního řádu, lze-li předpokládat, že prověřování podnětu k trestnímu stíhání bude trvat delší dobu (např. proto, že zatím není známa osoba obviněného) a v důsledku toho hrozí ztráta důkazní hodnoty výpovědi. Protokoly o těchto výsleších, pokud nebyly po zahájení trestního stíhání provedeny znovu, však nelze v hlavním líčení číst podle § 211 trestního řádu. To neplatí s ohledem na ustanovení § 102 odst. 2 trestního řádu, pokud by se jednalo o výslech osoby mladší než patnáct let, která i v době konání hlavního líčení je stále ještě mladší než patnáct let.

S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že stávající úprava trestního řízení formálně sice tzv. „trestní stíhání ve věci“ nezná, ale věcně (fakticky) takový postup umožňuje, ba dokonce kompetence policejních orgánů v tomto stadiu řízení posiluje. Nelze to však považovat za nedostatek současné úpravy. Policie nepochybně potřebuje mít možnost i v době, kdy osoba pachatele není známa nebo je nedosažitelná, anebo z jiného zákonného důvodu nelze postupovat dle § 160 odst. 1 trestního řádu a zahájit trestní stíhání, vyhledávat,

zajišťovat, evidovat i provádět důkazy. V opačném případě by totiž buď pachatel nebyl ani zjištěn, nebo by jej nebylo možné usvědčit vzhledem k možnosti ztráty důkazní hodnoty svědeckých výpovědí, ale i jiných důkazů. Kromě toho „velká“ novela trestního řádu přenesla do značné míry těžiště dokazování na řízení před soudem. Role přípravného řízení alespoň u tzv. standardního vyšetřování a u zkráceného přípravného řízení se zmenšila. V přípravném řízení se důkazy mají spíše vyhledávat než provádět s tím, že dokazování proběhne až před soudem. Došlo k posílení postavení státního zástupce v přípravném řízení ve vztahu k policejnímu orgánu posílením dozoru nad zachováním zákonnosti přípravného řízení a koncentrací rozhodovací pravomoci v meritu věci v přípravném řízení výlučně do rukou státního zástupce.

I když tyto okolnosti částečně eliminují nebezpečí zneužití poměrně rozsáhlých oprávnění policejního orgánu v řízení před zahájením trestního stíhání, jistou míru v podstatě obdobného ohrožení práv obviněného, jaké se vytýkalo tzv. „stíhání ve věci“, tato úprava v sobě obsahuje. Tento stav lze ilustrovat na odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Provedení tohoto úkonu připadá v úvahu, pokud jsou splněny podmínky § 88 trestního řádu, ještě před zahájením trestního stíhání. Provedení tohoto úkonu může před zahájením trestního stíhání na návrh státního zástupce pouze soudce. Podmínkou je, že trestní řízení je vedeno pro zvláště závažný úmyslný trestný čin či jiný úmyslný trestný čin, k jehož stíhání nás zavazuje mezinárodní smlouva, a lze důvodně předpokládat, že při odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu budou sděleny významné skutečnosti pro trestní řízení. Soudce tedy rozhoduje za situace, kdy o zahájení úkonů trestního řízení se vyhotovuje záznam, který nemusí obsahovat vymezení skutku, neobsahuje ani právní kvalifikaci přicháze-

jící v úvahu, ale pouze skutkové okolnosti, pro které se řízení zahajuje.

Jak je naznačeno výše, takzvané „stíhání ve věci“ v našem trestním řízení vlastně i v současnosti existuje a začíná sepsáním příslušného záznamu policejním orgánem o zahájení úkonů trestního řízení.

Souhlasím s názorem, že by bylo právě v zájmu ochrany práv obviněného potřeba formalizovat úpravu zahájení trestního řízení. Vždyť pokud mají být v záznamu uváděny skutkové okolnosti, pro které se řízení zahajuje, je tím alespoň v základních rysech popsán skutek a nic nebrání tomu uvést, jaký trestný čin je v něm spatřován.¹² Tento postup by tak mohl omezit případnou libovůli při provádění úkonů dle § 158 trestního řádu a ustanovení souvisejících, jasněji by stanovil, k čemu je řízení podle deváté hlavy trestního řádu zaměřeno, umožňoval by kvalitnější dozor státního zástupce nad tímto řízením a soudům by ulehčil rozhodování o úkonech přípravného řízení, pokud spadá do jejich pravomoci.¹³

¹² Tzv. „stíhání ve věci“ začínalo usnesením o zahájení trestního stíhání. Obsah usnesení nebyl v tehdejší ustanovení § 160 trestního řádu zvlášť stanoven. Vycházelo se z obecného ustanovení upravující obsah usnesení. Muselo tedy obsahovat i výrokovou část a v ní stručný popis skutku tak, aby nemohl být zaměněn s jiným, trestný čin, jaký je se v něm spatřoval, a to jeho zákonným pojmenováním a uvedením příslušného ustanovení trestního zákona. Pokud byl na podkladě zjištěných skutečností dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin byl spáchán určitou osobou, vydávalo se usnesení o vznesení obvinění. Toto usnesení muselo též obsahovat údaje obsažené v usnesení o zahájení trestního stíhání doplněné údaji o osobě, proti které se obvinění vznášelo. Těžiště zde bylo v popisu skutku.

¹³ Rízman, S.: Několik poznámek k průzkumu účinnosti novely trestního řádu, Trestní právo č. 5/2005, str. 2 – 4.

1.3. Vliv „velké“ novely, zákona č. 265/2001 Sb., na přípravné řízení

„Velká“ novela přinesla do přípravného řízení řadu změn¹⁴ s cílem zeslabit význam přípravného řízení ve vztahu k řízení před soudem, přenést těžiště dokazování před soud a urychlit tak celé trestní řízení. Pod vlivem novely zanikl samostatný subjekt vyšetřovatele, jehož úkoly převzal policejní orgán. V přípravném řízení i v postupu před zahájením trestního stíhání bylo posíleno postavení státního zástupce.¹⁵

„Velká“ novela také zařadila do obecných ustanovení trestního řádu, které se týkají přípravného řízení, ustanovení § 157a, které zajišťuje přezkoumávání postupu policejního orgánu a státního zástupce, pokud konají přípravné řízení. Tato úprava se vztahuje na celé přípravné řízení.¹⁶

Za účelem vyšší účinnosti a rychlosti prověřování přináší „velká“ novela některé nástroje, kterými toho má být dosaženo. Stanovuje zejména pořádkové lhůty pro skončení prověřování. Policejní orgán je povinen prověřit skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin ve lhůtách:

- do dvou měsíců od jejich přijetí, jde-li o věc patřící do příslušnosti samosoudce, v níž se nekoná zkrácené přípravné řízení,
- do tří měsíců, jde-li o jinou věc patřící do příslušnosti okresního soudu, a
- do šesti měsíců, jde-li o věc patřící v prvním stupni do příslušnosti krajského soudu,

¹⁴ K „velké“ novele trestního řádu srovnej Vantuch, P.: Předsoudní fáze trestního řízení po novele trestního řádu, Bulletin advokacie č. 11 – 12/2001.

¹⁵ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kolektiv: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, C. H. BECK, Praha 2003, str. 31.

¹⁶ Vantuch, P.: K žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce, Trestněprávní revue č. 6/2003, str. 167 – 168.

které však pokynem státního zástupce mohou být prodlouženy, a takové prodloužení může být provedeno i opakovaně.¹⁷

„Velká“ novela trestního řádu přinesla zásadní změnu i do rozhodování o ukončení vyšetřování. Zatímco podle předchozí úpravy rozhodnutí o postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání či přerušování trestního stíhání vydával ve většině případů vyšetřovatel úřadu vyšetřování a jen ojediněle státní zástupce, nová úprava tato oprávnění svěřuje výlučně do působnosti státního zástupce. Zdůrazňuje tím jeho postavení veřejného žalobce.

Prohlubuje se tím odpovědnost státního zástupce za průběh přípravného řízení a současně se tím posiluje význam uvedených rozhodnutí, která se svou povahou a důsledkem kladou naroveň pravomocnému rozsudku.¹⁸

Podstatou novelizace přípravného řízení proto bylo nahrazení dosavadního výlučného typu přípravného řízení (vyšetřování) standardním, rozšířeným a zkráceným přípravným řízením. S účinností od 1. 1. 2002 je předsoudní stadium trestního řízení charakterizováno jako diferenciované přípravné řízení.¹⁹

Formy přípravného řízení se liší podmínkami, za kterých je lze konat, rozsahem opatřovaných nebo prováděných důkazů i způsobem jejich ukončení. Kritérii mezi jednotlivými formami přípravného řízení je zejména závažnost trestných činů, o kterých se má řízení konat.²⁰

¹⁷ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 426 – 427.

¹⁸ Císařová, D., Fenyk, J., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Růžek, A., Štěpán, J., Žíla, J.: Trestní právo procesní, 2. podstatně přepracované a aktualizované vydání, Linde Praha, a. s., 2002, str. 405.

¹⁹ Špundová, J.: Diferenciace přípravného řízení pohledem právní úpravy podmínek konání zkráceného přípravného řízení, Trestní právo č. 1/2004, str. 14.

²⁰ Jelínek, J., Draštlík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 443.

Právní úpravu standardního a rozšířeného přípravného řízení můžeme podle platné právní úpravy obsažené v trestním řádu členit do dvou, na sebe navazujících, časových úseků:

- postup před zahájením trestního stíhání zahrnující objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 158 až § 159b trestního řádu),
- vyšetřování zahrnující úsek od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání a schválení narovnání před podáním obžaloby (§ 160 až § 179 trestního řádu).²¹

Ustanovení upravující rozšířené přípravné řízení jsou uspořádána v podobě výjimek. Pro případ, že tato pravidla neobsahují ustanovení zvláštní, subsidiárně se užití obecná ustanovení o přípravném řízení, tj. právní úpravy standardního přípravného řízení.

Normy upravující zkrácené přípravné řízení jsou uspořádány v samostatné právní úpravě soustředěné do samostatného sedmého oddílu trestního řádu (§ 179a - § 179f trestního řádu).

Rozlišení forem přípravného řízení je vyjádřeno základními hledisky diferenciací přípravného řízení, jimiž jsou typová nebezpečnost (závažnost) činu pro společnost, která také zohledňuje aspekt skutkové složitosti (náročnost a složitost dokazování) konkrétního trestného činu a struktura typu řízení.

O trestných činech s typově nejvyšším stupněm nebezpečnosti činu pro společnost se koná rozšířené přípravné řízení, které je co do rozsahu realizovatelných procesních úkonů

²¹ Jelínek, J., Drašík, A., Haltuřová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 439 – 440.

srovnatelné s přípravným řízením původním. O trestných činech typově prostřední závažnosti přísluší konat standardní přípravné řízení, pro něž je typické omezené provádění některých procesních úkonů.

O nejméně závažných až bagatelních trestných činech s typově nejnižším stupněm nebezpečnosti činu pro společnost se koná zkrácené přípravné řízení, v jehož průběhu je rozsah přípustných procesních úkonů zúžen na úkony neodkladné a neopakovatelné.

Při formulaci podmínek pro rozhodování policejního orgánu nebo státního zástupce o tom, zda jsou dány předpoklady pro konání zkráceného přípravného řízení nebo zda jim plyne povinnost zahájit trestní stíhání, se zákonodárce neomezil pouze na prostý odkaz na typovou závažnost činu pro společnost, ale jako sekundární (limitující) měřítko současně zohlednil náročnost a složitost dokazování v konkrétní věci.

Uvedené měřítko však není zákonným předpokladem rozlišujícím mezi standardním a rozšířeným přípravným řízením. Je aplikováno pouze pro účely diferenciaci mezi přípravným řízením zkráceným a přípravným řízením standardním.

Pro diferenciaci mezi přípravným řízením standardním a rozšířeným je rozlišujícím znakem především vyšší typová nebezpečnost činu pro společnost, ale mimo jiné také vyšší nároky na odborné znalosti. Z těchto důvodů je projednávání a rozhodování věci v prvním stupni svěřeno krajským soudům.

Zvolení konkrétní formy přípravného řízení není ponecháno zcela na uvážení orgánu činných v trestním řízení, ale je limitováno podmínkami pro jejich konání, které můžeme rozlišit na:

- materiální podmínky - vymezeny pozitivně jako určitá míra pravděpodobnosti spáchání trestného činu a

- formální podmínky - stanoveny negativně jako neopodstatněnost jiného postupu.

Povinnost zahájit trestní stíhání je obligatorní do té míry, pokud je dána konkrétní míra pravděpodobnosti, že jde o trestný čin, a že jej spáchal podezřelý (materiální podmínka) a současně není odůvodněn postup podle § 159a nebo § 159b trestního řádu nebo konání zkráceného přípravného řízení (formální podmínka).²²

„Velká“ novela s účinností od 1. 1. 2002 sledovala souběžně i cíle více naplňující pojem spravedlivého trestního procesu, a to například posílení zásad veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti, které provázejí řízení před soudem.²³

1.4. Účel a význam přípravného řízení

Účel a význam přípravného řízení je třeba odvodit od správného vymezení jeho místa v celkové struktuře trestního řízení. Nejdůležitějším stadiem trestního řízení je rozhodování o vině a trestu v řízení před soudem, ve kterém se plně uplatňují všechny pokrokové zásady moderního trestního procesu. Proto ve vztahu k soudnímu řízení má přípravné řízení pouze pomocnou roli.

Přípravným řízením se rozumí úsek trestního řízení od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a pokud nebyly tyto úkony provedeny, tak od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního

²² Špundová, J.: Diferenciace přípravného řízení pohledem právní úpravy podmínek konání zkráceného přípravného řízení, Trestní právo č. 1/2004.

²³ Císařová, D., Fenyk, J., Kloučková, S., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde Praha, a. s., 2004, str. 413.

stíhání nebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování.²⁴

Jedním z úkolů přípravného řízení je pokud možno rychlá reakce na spáchaný trestný čin. Má se tím zabránit ztrátě důkazů, úniku pachatele od trestní odpovědnosti i zamezit pokračování v trestné činnosti. Přípravné řízení brání také tomu, aby před soud byly stavěny osoby, u kterých není dostatečné podezření, že mohou být pachateli trestných činů, a brání také tomu, aby před soudem byly projednávány kauzy, u nichž nejsou splněny alespoň minimální požadavky na objasnění věci ve smyslu podezření z trestného činu.

V průběhu přípravného řízení mají být příslušnými orgány činnými v trestním řízení co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu včetně osoby pachatele a následku trestného činu.

Základním smyslem přípravného řízení je opatřit podklad pro rozhodnutí, zda má být podána obžaloba a věci se má zabývat soud nebo má být od dalšího trestního stíhání upuštěno. Výsledkem přípravného řízení je buď podání obžaloby nebo trvalé či dočasné upuštění od dalšího trestního stíhání.

Z výše uvedeného vyplývá, že přípravné řízení plní nejen funkci zajišťovací (zajištění důkazů a osoby obviněného pro budoucí řízení před soudem) a funkci vyhledávací (vyhledávání skrytých informací o spáchaných trestných činech a nových

²⁴ Zákonnou definici přípravného řízení najdeme v § 12 odst. 10 trestního řádu.

důkazních pramenů), ale také funkci rozhodovací (rozhodnutí o podání obžaloby, upuštění od dalšího trestního stíhání).²⁵

Dojde-li v přípravném řízení k chybám, měly by být napraveny v následujících stadiích trestního řízení. Někdy je však pozdější náprava vad přípravného řízení obtížná nebo zcela neuskutečnitelná soudními úkony. Proto trestní řád umožňuje za určitých podmínek, aby soud vrátil věc státnímu zástupci k došetření, čímž se věc znovu vrací do přípravného řízení. Tento postup ovšem zpravidla vede k průtahům v řízení, a proto zákonodárce novelizacemi trestního řádu, ve snaze urychlit trestní řízení, podstatně omezil důvody pro vrácení věci k došetření.

Účel a význam přípravného řízení spočívá v tom, že předurčuje budoucí řízení před soudem tím, že vymezuje předmět trestního řízení. Podle zásady obžalovací se soud může zabývat pouze skutkem, který je uveden v obžalobě.²⁶

²⁵ Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 436 – 437, k tomu srovnej názor Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kolektiv: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, C. H. BECK, Praha 2003, str. 532 – 535, kde uvádí 4 funkce přípravného řízení a to funkci vyhledávací, fixační, verifikační a odklonou.

²⁶ Vyplývá z ustanovení § 220 odst. 1 trestního řádu.

2. POSTUP PŘED ZAHÁJENÍM TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

2.1. Povaha řízení před zahájením trestního stíhání

V této nejméně formální fázi přípravného řízení je policejní orgán povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele.

Úkony provedené v této fázi řízení nebudou, až na výjimky stanovené zákonem, nebo akceptované praxí, považovány za procesní úkony, tedy použitelné před soudem. Výsledkem řízení by mělo být rozhodnutí o potřebě zahájit trestní stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu nebo jiné opatření podle § 159a, § 159b trestního řádu.

Jednotlivé úkony přípravného řízení je třeba odpovídající formou dokumentovat. O zahájení úkonů trestního řízení k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, musí policejní orgán neprodleně sepsat úřední záznam, ve kterém uvede skutkové okolnosti, pro které řízení zahajuje, a způsob jakým se o nich dověděl. Od tohoto okamžiku jsou úkony prováděny jako úkony trestního řízení. Stejně tomu bude jestliže policejní orgán provede neodkladné nebo neopakovatelné úkony. Také od tohoto okamžiku je zahájeno přípravné řízení.²⁷

Náležitosti úředního záznamu nemusí mít formu a obsah požadovaný pro účely a vyhotovení usnesení o zahájení trestního stíhání, což je dáno především rozsahem informací, které v této prvotní fázi má policejní orgán k dispozici

²⁷ Srovnej Vantuch, P.: Předsoudní fáze trestního řízení po novele trestního řádu, Bulletin advokacie č. 11 – 12/2001

a také zpravidla odlišnou povahu prováděných úkonů v tomto druhu přípravného řízení. V řadě případů nebude ani známa totožnost podezřelé osoby²⁸ a řízení bude vedeno proti "neznámému pachateli".²⁹

Opis záznamu musí policejní orgán zaslat do 48 hodin od zahájení trestního řízení státnímu zástupci. Hrozí-li nebezpečí z prodlení, policejní orgán sepíše záznam po provedení potřebných neodkladných a neopakovatelných úkonů, tedy úkonů, které jsou následně použitelné jako procesní důkaz v řízení před soudem.

K objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, opatřuje policejní orgán potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu.³⁰

2.2. Účel a význam postupu před zahájením trestního stíhání

Účelem tohoto stadia trestního řízení je co nejrychlejší vyřizování trestních oznámení, přijatých orgány činných v předsoudním stadiu řízení, tj. státním zástupcem a policejním orgánem. Dále jde o realizaci opatření směřujících k odhalení trestných činů a zjištění jejich pachatelů, jakož i nezbytná prevence. Zároveň je třeba sledovat aspekt nezbytné

²⁸ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád, Komentář, I. díl, C. H. Beck, Praha 2002, str. 1013 - Pojem podezřelého, který není v trestním řádu definován, trestní řád používá v určitých ustanoveních a v různých souvislostech k označení osoby podezřelé ze spáchání trestného činu, vůči níž ještě nebylo zahájeno trestní stíhání, ale vůči níž se trestní řízení ve fázi postupu před zahájením trestního stíhání řízení vede. Proto lze tento pojem použít k označení rozdílného postavení této osoby před a poté, co je vůči ní účinně zahájeno trestní stíhání, a to přesto, že trestní řád jej nepoužívá ani nedefinuje ve vazbě na ustanovení § 160, poněvadž odlišení těchto dvou postavení jedné a téže osoby v trestním řízení je důležité pro pochopení institutu zahájení trestního stíhání v pojetí novely provedené zákonem číslo 265/2001 Sb.

²⁹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 421 – 422.

³⁰ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 422 – 423.

ochrany osob před jejich neodůvodněným stíháním. Tím vším se přispívá ke včasnosti a důvodnosti trestního stíhání.³¹

2.3. Orgány činné v přípravném řízení

Objasňování a prověřování skutečností, které důvodně nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, uskutečňuje policejní orgán, resp. státní zástupce, který se může účastnit provádění úkonů policejního orgánu a osobně provést jednotlivý úkon, případně i celé přípravné řízení.

Policejními orgány se rozumějí útvary Policie České republiky a v řízení o trestných činech policistů útvary Ministerstva vnitra pro inspekční činnost. Stejné postavení mají v řízení o trestných činech příslušníků ozbrojených sil pověřené orgány Vojenské Policie, v řízení o trestných činech příslušníků Vězeňské služby České republiky pověřené orgány této služby a v řízení o trestných činech příslušníků Bezpečnostní informační služby pověřené orgány této služby. Postavení policejních orgánů mají i pověřené celní orgány v řízení o trestných činech spáchaných porušením celních předpisů a předpisů o dovozu, vývozu nebo průvozu zboží a to i v případech, kdy se jedná o trestné činy příslušníků ozbrojených sil nebo ozbrojených sborů a služeb.

Orgány konajícími vyšetřování jsou služba kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky v útvarech stanovených zvláštním zákonem, státní zástupce, který obligatorně vyšetřuje trestné činy spáchané příslušníky Policie České republiky a příslušníky Bezpečnostní informační

³¹ Srovnej Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kolektiv: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, C. H. BECK, Praha 2003, str. 552 – 553, kde uvádí iniciační, verifikační, vyhledávací, fixační, garanční funkce a funkce legality (účelu) postupu před zahájením trestního stíhání.

služby, a také kapitán lodi při dálkových plavbách pouze o trestných činech spáchaných na této lodi.³²

Celé vyšetřování respektive celé přípravné řízení nebo jeho jednotlivé úkony může provést také sám státní zástupce. Ve vztahu k policejnímu orgánu disponuje státní zástupce četnými oprávněními. Při provádění úkonů trestního řízení je policista vázán pokyny státního zástupce, které státní zástupce dává podle povahy věci příslušnému útvaru nebo přímo policistovi.

Kromě případů, kdy je podle trestního řádu třeba souhlasu státního zástupce, činí policejní orgán všechna rozhodnutí o postupu při vyšetřování a o provádění vyšetřovacích úkonů samostatně a je plně odpovědný za jejich zákonné a včasné provedení.³³

Soud se v této fázi přípravného řízení podílí pouze na některých úkonech, které jsou pro tuto fázi typické.

Soudce jako garant zákonnosti se účastní na návrh státního zástupce provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu v případě, že tímto úkonem je výslech svědka nebo rekoncise (§ 158a trestního řádu). Při jeho provádění nenahrazuje policejní orgán a do průběhu provádění zasahuje jen ve prospěch zachování zákonného postupu.

Soudce vydává povolení ke sledování, jimž je zasahováno do nedotknutelnosti obydlí, do listovního tajemství nebo je zjišťován obsah jiných písemností a záznamů uchovávaných v soukromí za použití technických prostředků (§ 158d odst. 3 trestního řádu). Na návrh státního zástupce povoluje soudce krajského soudu použití agenta (§ 158e odst. 4 trestního řádu).

³² Ustanovení § 161 trestního řádu – vyšetřovací orgány.

³³ Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 444 – 446.

Soudce a předseda senátu rozhodují v přípravném řízení zásadně bez jednání. Senát rozhoduje vždy v neveřejném zasedání. Formou rozhodnutí je usnesení, jestliže zákon nestanoví jinak.³⁴

³⁴ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kolektiv: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, C. H. BECK, Praha 2003, str. 544 – 546, 559.

3. PRŮBĚH POSTUPU PŘED ZAHÁJENÍM TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

3.1. Podnět

Podnět k zahájení úkonů trestního řízení nazýváme pramen, ze kterého se státní zástupce nebo policejní orgán dozvídá o podezření z trestné činnosti. Může pocházet od nejrůznějších fyzických nebo právnických osob a orgánů. Často podnět k zahájení trestního řízení může vyjít od samého státního zástupce nebo policejního orgánu, kteří se mohou dozvědět o trestném činu při výkonu své funkce v trestním řízení.

Také státní orgány jsou povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. Jedná se o zvláštní oznamovací povinnost postihující pouze státní orgány. Tím se tato povinnost liší od obecné oznamovací povinnosti, která se vztahuje na fyzické osoby starší 15 let a týká se pouze taxativně vyjmenovaných trestných činů. Podnětem k zahájení trestního stíhání je i oznámení o vlastní trestné činnosti.

Policejní orgán a státní zástupce jsou povinni přijímat oznámení o skutečnostech, nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Přitom jsou povinni oznamovatele poučit o odpovědnosti za vědomě nepravdivé údaje, a pokud o to oznamovatel požádá, do jednoho měsíce od oznámení jej vyrozumět o učiněných opatřeních.³⁵

3.2. Vyřízení podnětu

Policejní orgán je povinen, na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a státních orgánů, na

³⁵ Jelínek, J., Draštík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 454 – 456.

jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností, nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a směřujících ke zjištění jeho pachatele.

Pouhé oznámení zpravidla nestačí k tomu, aby si orgán činný v trestním řízení učinil závěr o tom, zda je či není ve věci podezření ze spáchání trestného činu, proto v souladu se zásadami oficiality, legality a zásadou vyšetřovací musí takové oznámení prověřit.³⁶

3.3. Objasňování a prověřování

K objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, opatřuje policejní orgán potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu.³⁷

Policejní orgán³⁸ je oprávněn zejména vyžadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů, vyžadovat odborné vyjádření od příslušných orgánů a je-li to pro posouzení věci třeba tak i znalecké posudky, obstarávat potřebné podklady, zejména spisy a jiné písemné materiály, provádět ohledání věci a místa činu a jinak prověřovat skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.³⁹

³⁶ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 420 – k tomu srovnej Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kolektiv: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, C. H. BECK, Praha 2003, str. 564 – 565, kde uvádí způsoby vyřízení podnětu policejním orgánem.

³⁷ K tomu srovnej Vantuch, P.: Předsoudní fáze trestního řízení po novele trestního řádu, Bulletin advokacie č. 11 - 12/2001, str. 24, kde vyjmenovává oprávnění policejního orgánu v rámci objasňování a prověřování.

³⁸ Provádí-li opatření nebo úkony objasňování a prověřování jiný policejní orgán než útvar Policie ČR, vyzrozumí o předmětu šetření neprodleně útvar Policie ČR, který by jinak byl příslušný k řízení. Vznikne-li mezi útvarem Policie ČR a jiným policejním orgánem spor o příslušnost, předloží věc k posouzení státnímu zástupci. Jeho stanovisko je závazné (§ 158 odst. 10 trestního řádu).

³⁹ Jelínek, J., Draštík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 456 – 457. K tomu srovnej rozhodnutí NS ČR – 2 Tzn 51/1995.

O zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 sepíše policejní orgán záznam.⁴⁰ Sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení je formálně zahájeno přípravné řízení.⁴¹

Patrně nejčastěji používaným úkonem této fáze přípravného řízení bude podání vysvětlení.⁴² O obsahu vysvětlení, které

⁴⁰ Policejní orgán musí přijaté oznámení kvalifikovaně posoudit, zda je důvodné a zda tedy přichází v úvahu postup podle § 158 odst. 3 trestního řádu, anebo zda je nedůvodné a tedy není důvod pro postup podle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu. Policejní praxe po velké novele a zejména v poslední době signalizuje podstatný problém, a to jak postupovat ve vztahu k podáním, která byt' jsou označena jako trestní oznámení, neobsahují údaje, ze kterých by bylo možno učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu. Uvedené skutečnosti tedy nenasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a nepředstavují tak podklad pro vyhotovení záznamu o zahájení úkonů trestního řízení dle § 158 odst. 3 trestního řádu. V poslední době jsou totiž ve značné míře nedůvodně vyhotovovány záznamy o zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu, ačkoliv z trestního oznámení či jiného podání nevyplyvá závěr o skutečnostech důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Existence těchto „důvodných skutečností“ je přitom nezbytným znakem, aby se podle § 158 odst. 3 trestního řádu mohlo vůbec postupovat. Pokud nelze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, není možno takové podání považovat za trestní oznámení a jako takové se musí vyřídít dle povahy, aniž by bylo vydáno rozhodnutí a oznamovatel se o tomto postupu pouze vyrozumí. První možností, jak s takovým podáním naložit je, že policejní orgán i přes tento nedostatek záznam dle § 158 odst. 3 trestního řádu vyhotoví a uvedené podání začne prověřovat. Tím dochází k výše zmíněnému nedůvodnému vyhotovování záznamů o zahájení úkonů trestního řízení a rovněž se dostáváme velmi snadno k možnosti zneužití účelově podaných trestních oznámení. Druhou možností, jak naložit s přijatým oznámením, je vyrozumět oznamovatele o tom, že na základě kvalifikovaného posouzení jeho podání nebylo možno učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu a nebyly shledány důvody k zahájení úkonů v trestním řízení. Zde je nutno upozornit na to, že v případě uvedeného vyrozumění se v žádném případě nejedná o rozhodnutí policejního orgánu, ale má povahu jeho opatření, a vůči takovému není tedy ze strany oznamovatele přípustná žádná stížnost. Jakoukoliv reakci oznamovatele na zmínované vyrozumění lze tedy považovat pouze a jen za jeho nové podání, které se vždy dle § 59 odst. 1 trestního řádu posuzuje podle svého obsahu, i když je nesprávně označeno. Třetí možností je, že policejní orgán považuje za nutné takové podání doplnit v tom rozsahu, aby na jeho základě bylo možno postupovat podle § 158 odst. 3 trestního řádu. - Fryšták, M.: Pár poznámek k návrhu věcného záměru rekodifikace zákona o trestním řízení soudním z pohledu policejní praxe, Trestní právo č. 1/2005, str. 17-19. - V případě oznámení, ze kterých není možné učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, podle mého názoru postačí oznamovatele pouze vyrozumět o tom, že na podkladě jeho podání nebylo možno učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, a tedy policejní orgán by měl dle mého názoru postupovat dle druhé možnosti výše uvedené.

Ke škodě věci zákon nepožaduje, aby v záznamu o zahájení úkonů trestního řízení (dle § 158 odst. 3 trestního řádu) bylo uvedeno, kdy se policejní orgán dozvěděl o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Není tak možné posoudit, zda policejní orgán postupoval včas. Dalším nedostatkem právní úpravy je, že zákon výslovně nepožaduje v záznamu o zahájení úkonů trestního řízení vymezení skutku, pro který se prověřování provádí, a jeho právní kvalifikaci. V záznamu o zahájení úkonů trestního řízení se vyžaduje uvedení pouze „skutkových okolností“, pro které se řízení zahajuje. Popis skutku v pozdějším usnesení o zahájení trestního stíhání se může od záznamu o zahájení úkonů trestního řízení lišit. V tomto směru je právní úprava do jisté míry neurčitá. Zákon také výslovně neřeší otázku, jakým způsobem lze zhojit vadu záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, například je-li záznam neúplný, vadný, nedostatečný, neurčitý, nesrozumitelný. Dle našeho názoru může státní zástupce postupovat dle § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu a záznam usnesením zrušit. - Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2006, str. 563.

⁴¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kolektiv: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, C. H. BECK, Praha 2003, str. 567.

⁴² Srovnej Vantuch, P.: Kdy lze provádět výslechy svědků ve standardním vyšetřování dle § 164 – 167 TrŘ, Trestněprávní revue č. 9/2003, a také srovnej Vantuch, P.: Předsoudní fáze trestního řízení po novele trestního řádu, Bulletin advokacie č. 11 – 12/2001 str. 25. K tomu také srovnej Nález senátu Ústavního soudu - ÚS 98/95, podle něhož má každý občan právo na právní pomoc při podání vysvětlení.

nemá povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, se sepíše úřední záznam. Úřední záznam sám o sobě zpravidla není důkazním prostředkem, ale slouží státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu, zda takový důkaz provede.⁴³ Je-li ten, kdo podal vysvětlení, později vyslýchán jako svědek nebo jako obviněný, nemůže mu být záznam přečten nebo jinak konstatován jeho obsah.⁴⁴

“Velká” novela převzala v modifikované podobě do trestního řádu operativně pátrací prostředky a jejich používání (§ 158b až § 159f trestního řádu), které do té doby obsahoval zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky.⁴⁵

⁴³ K tomu srovnej Vantuch, P.: Předsoudní fáze trestního řízení po novele trestního řádu, Bulletin advokacie č. 11 – 12/2001, str. 25, kde uvádí, že pokud trestní řád nestanoví jinak, úřední záznam o podání vysvětlení nelze v řízení před soudem použít jako důkaz.

⁴⁴ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 423.

Úřední záznam sepsaný před sdělením obvinění nelze jako důkaz před soudem použít, neboť tomu výslovně brání znění ustanovení § 158 odst. 5 trestního řádu. Rovněž tak výslech policistů, kteří úřední záznam o podaném vysvětlení sepsali, nelze vzhledem k jeho obsahu použít, neboť takovým procesním postupem by byl obcházen výslovný zákonný zákaz daný ustanovením § 158 odst. 5 trestního řádu. – K tomu srovnej náleží Ústavního soudu ČR ÚS svazek 35, č. 165 Sb. n. a u. - Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2006, str. 565.

Úřední záznam o vysvětlení osob podaný dle § 158 odst. 3 trestního řádu nelze využít v řízení před soudem k postupu dle § 212 odst. 1 trestního řádu a osobě, jež toto vysvětlení podala a je soudem vyslýchána jako svědek, nelze takový záznam předestřít k vysvětlení rozporů mezi vysvětlením a svědeckou výpovědí. Je-li přesto svědkovi při jeho výpovědi v hlavním líčení takový úřední záznam předestřen, jde o vadu, která zpravidla způsobí, že tato výpověď je v části, v níž svědek reaguje na předestřené skutečnosti, důkazem neúčinným. Na tom nemění nic ani skutečnost, že byl u vysvětlení přítomen obhájce. – Judikát 45/03 - Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2006, str. 565.

Jestliže se hlavní líčení ve zjednodušeném řízení koná v nepřítomnosti obžalovaného, nelze podle § 314 odst. 2 trestního řádu číst úřední záznamy o vysvětlení osob a o provedení dalších úkonů, neboť je takto možno postupovat jen se souhlasem obžalovaného. To neplatí, pokud takový souhlas byl dán obžalovaným předem. – Judikát 4/04 - Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2006, str. 565.

⁴⁵ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kolektiv: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, C. H. BECK, Praha 2003, str. 575. K tomu srovnej Fryšták, M.: Pár poznámek k návrhu věcného záměru rekodifikace zákona o trestním řízení soudním z pohledu policejní praxe, Trestní právo č. 1/2005, str. 16-17.

3.4. Neodkladné a neopakovatelné úkony

Je-li při prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a při zjišťování jeho pachatele třeba provést neodkladný nebo neopakovatelný úkon spočívající ve výslechu svědka nebo v rekognici, provede se na návrh státního zástupce takový úkon za účasti soudce.⁴⁶

Jedním z oprávnění, které policejní orgán nebo státní zástupce mají k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících spáchání trestného činu, je možnost provádět neodkladné a neopakovatelné úkony.

Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání.⁴⁷

Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možné v řízení před soudem provést.

Neodkladný úkon se tedy vztahuje k okamžiku zahájení trestního stíhání, neopakovatelný úkon se vztahuje až k řízení před soudem.

Správné posouzení neodkladnosti nebo neopakovatelnosti příslušného procesního úkonu má v trestním řízení velký význam. Proto trestní řád stanoví, že v protokolu o provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu je třeba vždy uvést, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován. Pokud by byl proveden procesní úkon, aniž by byly splněny podmínky neodkladnosti nebo neopakovatelnosti,

⁴⁶ Srovnej rozhodnutí Krajského soudu v Brně – 6 To 299/1994 (č. 50/1995 Sb. rozh. tr.).

Soudce, který se výslechu svědka nebo rekognice obligatorně účastní, nemůže názor státního zástupce o neodkladnosti či neopakovatelnosti tohoto úkonu ovlivnit, a ani nemůže do průběhu úkonu zasahovat jinak než tím, že „odpovídá za zákonnost provedení úkonu“. Podle praxe se tím rozumí, že může zasahovat do úkonu z hlediska procesního práva (poučení, vhodnost způsobu kladení otázek, dodržení zásad rekognice), nikoliv ovšem z hlediska práva hmotného (dával pokyny, upozorňoval na nesprávnou právní kvalifikaci). – Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2006, str. 566.

⁴⁷ Srovnej rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci – 1 To 38/1996.

nosti ve smyslu trestního řádu, jednalo by se o podstatnou vadu řízení. Ta by měla za následek neúčinnost a nepoužitelnost takového důkazu v trestním řízení.⁴⁸

V přípravném řízení sleduje splnění zákonných kritérií pro provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu státního zástupce při výkonu dozoru.⁴⁹

3.5. Způsob vyřízení věci před zahájením trestního stíhání

Za účelem vyšší účinnosti prověřování přináší „velká“ novela trestního řádu některé nástroje, kterými toho má být dosaženo. Stanovuje zejména lhůty pro skončení prověřování. Policejní orgán je povinen prověřit skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin ve lhůtách stanovených v § 159 trestního řádu.

Pokud policejní orgán nemůže v uvedených pořádkových lhůtách prověřování ukončit, musí státnímu zástupci zdůvodnit, proč nebylo možné v zákonem stanovené lhůtě prověřování skončit, jaké úkony je třeba ještě provést a po jakou dobu bude prověřování pokračovat. Státní zástupce může pokynem policejnímu orgánu jednak změnit výčet úkonů, které mají být ještě provedeny, jednak stanovit odlišně lhůtu po kterou má prověřování ještě trvat. Takové prodloužení může být provedeno i opakovaně.⁵⁰

Jestliže prověření podnětu ukáže, že nejsou předpoklady pro zahájení trestního stíhání, trestní stíhání se nezahájí a věc se buď odevzdá jinému orgánu, nebo se odloží.

⁴⁸ Srovnej rozhodnutí NS ČR – 2 Tzn 51/1995.

⁴⁹ Jelínek, J., Draštík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 459 – 461.

⁵⁰ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 427.

Odložení věci přichází v úvahu, když:

- nejde o podezření z trestného činu a není na místě vyříditi věc jinak (tj. učinit některá opatření dle § 159a odst. 1 trestního řádu),
- trestní stíhání je vzhledem k ustanovení § 11 odst. 1 trestního řádu nepřípustné,
- trestní stíhání je neúčelné vzhledem k ustanovení § 172 odst. 2 písm. a) nebo písm. b) trestního řádu,
- nepodařilo se zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání.⁵¹

O odložení věci podle § 159a trestního řádu se rozhoduje usnesením, které se doručuje poškozenému, pokud je znám. Opravným prostředkem proti usnesení o odložení věci je stížnost, o které, vydal-li usnesení policejní orgán, rozhoduje státní zástupce, a vydal-li rozhodnutí státní zástupce, tak státní zástupce nejbližší vyššího stupně státního zastupitelství.

Usnesení o odložení věci musí být doručeno do 48 hodin státnímu zástupci, čímž se zajišťuje možnost vykonávat nad ním dozor.⁵²

Odevzdání věci jinému orgánu přichází v úvahu v případech uvedených v § 159a odst. 1 trestního řádu. Takovým vyřízením může být zejména odevzdání věci příslušnému orgánu k projed-

⁵¹ Jelínek, J., Draštík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 461 – 462.

⁵² Císařová, D., Fenyk, J., Mandák, V., Matula, V., Pury, F., Růžek, A., Štěpán, J., Žíla, J.: Trestní právo procesní, 2. podstatně přepracované a aktualizované vydání, Linde Praha, a. s., 2002, str. 393.

Usnesení o odložení věci podle § 159a trestního řádu je usnesením prozatímní povahy a ačkoli jsou s ním spojeny účinky právní moci, nečiní ani v případě, že právní moci nabude, překážku věci pravomocně rozhodnuté ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu. - Císařová, D., Fenyk, J., Grívna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Pury, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 428.

Není zřejmé, proč se státnímu zástupci doručují pouze usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 2 až 4 trestního řádu, ale nikoliv také usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 1 trestního řádu. Jde o nedostatek právní úpravy. - Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. aktualizované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 570.

nání přestupku nebo jiného správního deliktu, anebo odevzdání věci jinému orgánu ke kázeňskému nebo kárnému projednání.⁵³

Trestní stíhání je třeba zahájit neprodleně, jakmile jsou splněny podmínky uvedené v § 160 odst. 1 věta první trestního řádu. Z této zásady však stanoví trestní řád výjimku, zavedenou novelou trestního řádu z roku 1995, kdy byl zřízen institut dočasného odložení trestního stíhání, jde-li o objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení nebo jiného úmyslného trestného činu anebo zjištění jejich pachatelů.

V uvedených případech může policejní orgán se souhlasem státního zástupce dočasně odložit zahájení trestního stíhání na nezbytnou dobu, nejdéle však o dva měsíce. Tato lhůta může být i opakovaně prodloužena, a to vždy nejvýše o dva měsíce. Pominou-li důvody dočasného odložení trestního stíhání, policejní orgán neprodleně trestní stíhání zahájí.⁵⁴

O dočasném odložení věci podle § 159b trestního řádu se nerozhoduje usnesením. Policejní orgán v takovém případě vyhotoví pouze úřední záznam o tomto úkonu. Tento záznam pak doručí státnímu zástupci.⁵⁵

⁵³ Ustanovení § 159a odst. 1 trestního řádu.

⁵⁴ Jelínek, J., Draštík, A., Haltufova, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 462.

⁵⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 428.

Opravným prostředkem proti takovému rozhodnutí může být jen podnět státnímu zástupci k přezkoumání postupu policejního orgánu, kterou může podat poškozený podle § 157a odst. 1 trestního řádu. Tento prostředek není vázán žádnou lhůtou. - Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 428.

4. ZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

4.1. Účel a důvod zahájení trestního stíhání

Institut zahájení trestního stíhání je upraven v § 160 trestního řádu. Účelem tohoto institutu je zajistit v odůvodněných případech neprodlené zahájení trestního stíhání a zabránit zahájení trestního stíhání tam, kde pro to nejsou zákonné důvody. Institut zahájení trestního stíhání je nezbytným předpokladem úspěšného boje s kriminalitou i zárukou občana proti bezdůvodnému stíhání a újmám, které jsou s trestním stíháním pro něho spojeny. Institut zahájení trestního stíhání je konkrétním výrazem zásady stíhání ze zákonných důvodů.⁵⁶

Trestní stíhání se zahájí, nasvědčují-li prověřováním zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba⁵⁷ a není-li dán důvod pro odložení nebo jiné vyřízení věci podle § 159a odst. 2 a 3 trestního řádu, popřípadě pro dočasné odložení trestního stíhání podle § 159b odst. 1 trestního řádu.⁵⁸

Podmínky pro zahájení trestního stíhání, které musí být současně splněny jsou:

- podnět k zahájení trestního stíhání,

⁵⁶ Smyslem usnesení o zahájení trestního stíhání je jednak procesní podmínka přípustnosti dalších úkonů v trestním řízení (např. vzetí do vazby, vydání příkazu k zatčení a formálně procesní postupy vůbec), dále oznámení obviněnému, že se proti němu vede pro konkrétní skutek a jeho právní kvalifikaci vyšetřování, což je i významné z hlediska totožnosti skutku v případné obžalobě a event. rozsudku, resp. jiném meritorním rozhodnutí, a konečně je také dělítkem mezi jednotlivými útoky pokračujícího trestného činu, jestliže tyto vychází najevo postupně. - Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 431 – 432.

⁵⁷ Srovnej rozhodnutí Krajského soudu v Brně – 8 To 114/1995 a také rozhodnutí NS ČR – 5 Tz 137/2001 (č. 48/2002 Sb. rozh. tr.).

⁵⁸ Zákon neuvádí ustanovení podle § 159a odst. 1 trestního řádu, protože v případech zde uvedených vůbec nejde o podezření ze spáchání trestného činu - Císařová, D., Fenyk, J., Kloučková, S., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde Praha, a. s., 2004, str. 426.

- skutečnosti, které nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin odůvodňující dostatečně závěr, že jej spáchala určitá osoba,
- nedostatek okolností vylučujících zahájení trestního stíhání.⁵⁹

K zahájení trestního stíhání se vyžaduje určitý, vyšší stupeň pravděpodobnosti, že určitá osoba se dopustila určitého skutku, který vykazuje znaky trestného činu.

Stupeň pravděpodobnosti musí vyplývat ze skutkových zjištění, které odůvodňují závěr o důvodnosti trestního stíhání.⁶⁰ Pokud bychom totiž požadovali, aby se stupeň takového závěru blížil jistotě, hrozilo by, že předprocesní stadium, ve kterém jsou prověřovány signály zakládající podezření z trestného činu, by bylo prodlužováno na úkor samotného přípravného řízení. Odtud plyne závěr, že postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti spáchání trestného činu.

Přípravné řízení je vážným zásahem do života jednotlivce a může být spojeno s tíživými důsledky včetně zásahů do občanských práv a svobod. Trestní stíhání představuje vážný zásah do základních práv a svobod osoby obviněné, ale rozhodnutí stíhat či nestíhat je významné také pro poškozeného. Podněty zakládající podezření ze spáchání trestného činu mohou být různého stupně věrohodnosti, a proto, aby nedocházelo k lehkomyšlnému zahájení trestního stíhání, musí být podnět pečlivě prošetřen.⁶¹

⁵⁹ Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 463.

⁶⁰ Vlach, M.: Zahájení trestního stíhání, Trestní právo č. 4/2002 str. 18.

⁶¹ Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 463 – 464.

4.2. Překážky zahájení trestního stíhání

Trestní stíhání nelze zahájit, jsou-li tu okolnosti, které činí trestní stíhání nepřipustným. Jde o okolnosti uvedené v § 11 odst. 1 trestního řádu, které jsou obligatorními důvody, pro které nelze trestní stíhání zahájit.

Trestní řád také stanovuje fakultativní důvody, kdy trestní stíhání nemusí být dále zahajováno. Jedním z těchto důvodů je neúčelnost trestního stíhání. Neúčelné je zahajovat trestní stíhání, jestliže trest, k němuž může stíhání vést, je zcela bez významu vedle trestu, který již byl pro jiný čin obviněnému uložen nebo ho podle očekávání postihne. Fakultativním důvodem, pro který trestní stíhání nemusí být dále zahajováno je i případ, kdy bylo o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně, anebo cizozemským soudem nebo úřadem a toto rozhodnutí lze považovat za postačující.

Trestní stíhání pro trestné činy vyjmenované v § 163 trestního řádu proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odeprít výpověď, a pro trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 1 trestního řádu proti tomu, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem nebo druhem, lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného.⁶²

⁶² Jestliže se poškozený na výzvu orgánu činného v trestním řízení ihned nevyjádří, zda souhlasí s trestním stíháním podle § 163 trestního řádu, tento orgán mu poskytne podle povahy věci k vyjádření přiměřenou lhůtu, nejvýše však 30 dnů. Jde o lhůtu propadnou. Po jejím uplynutí již souhlas nebo nesouhlas poškozeného s trestním stíháním nemá procesní důsledky (§ 163a odst. 2 trestního řádu). - Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 431.

Dispoziční právo poškozeného se vztahuje na celé trestní řízení až do stádia odvolacího řízení. - Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2006, str. 577.

Tohoto institutu, zahájení trestního stíhání jen se souhlasem poškozeného, nelze užít, byla-li takovým činem způsobena smrt nebo poškozený není schopen dát souhlas pro duševní poruchu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo byl v této způsobilosti omezen, případně poškozený je osoba mladší 15 let nebo z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.⁶³

4.3. Orgány zahajující trestní stíhání

Rozhodnutí o zahájení trestního stíhání je oprávněn vydat příslušný policejní orgán nebo státní zástupce, který ostatně může provést kterýkoliv úkon vyšetřování a vydat rozhodnutí v kterékoliv věci.

Policejním orgánem, který je oprávněn zahájit trestní stíhání, se zde nemíní policejní orgán v obecném smyslu vymezený v § 12 odst. 2 trestního řádu, ale vzhledem k tomu, že usnesení o zahájení trestního stíhání tvoří již počátek vyšetřování, se jím rozumí jen policejní orgán, který je ve smyslu ustanovení § 161 odst. 2 trestního řádu oprávněn konat vyšetřování.⁶⁴

⁶³ Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 464 – 465. Srovnej s § 159a, §159b, § 163, § 163a trestního řádu.

Trestní řád však výslovně neřeší otázku, jak postupovat v případech, že skutek naplňuje v jednočinném souběhu znaky dvou nebo více trestných činů, z nichž jeden je vyjmenován v ustanovení § 163 trestního řádu a druhý nikoliv. V takovém případě se bude postupovat tak, že trestní stíhání se povede z úřední povinnosti pouze pokud jde o trestný čin, který není vyjmenován v ustanovení § 163 trestního řádu a v odůvodnění příslušného rozhodnutí se uvede, proč skutek není posuzován také jako trestný čin, který je vyjmenován v ustanovení § 163 trestního řádu a ohledně něhož by se jinak trestní stíhání vedlo. – Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2006, str. 578.

⁶⁴ Tímto policejním orgánem je především Služba kriminální policie a vyšetřování Policie ČR v útvarech stanovených zvláštním zákonem, jímž je zákon č. 283/1991 Sb., o Policii ČR. Ministr vnitra může pověřit vyšetřováním i jiné útvary Policie ČR a stanovit jejich působnost.

Výjimkou je případ, kdy z důvodů neodkladnosti, a proto, že nelze dosáhnout toho, aby trestní stíhání zahájil příslušný policejní orgán, tak učiní jiný policejní orgán, který však po provedení nezbytných neodkladných nebo neopakovatelných úkonů je povinen neprodleně, nejpozději však do tří dnů od provedení těchto úkonů, věc předat k dalšímu řízení příslušnému policejnímu orgánu oprávněnému konat vyšetřování podle § 162 odst. 2 trestního řádu.

Obdobnou výjimkou je i zahájení trestního stíhání obecným policejním orgánem poté, co mu to nařídil státní zástupce, není-li zkrácené přípravné řízení skončeno v zákonné lhůtě. K zahájení trestního stíhání příslušným policejním orgánem není třeba souhlasu státního zástupce.

Státní zástupce je oprávněn zahájit trestní stíhání a to postupem podle § 174 odst. 2 písm. c) trestního řádu v případě, kdy nahrazuje činnost policejního orgánu nebo v řízení o trestných činech příslušníků Policie České republiky a příslušníků Bezpečnostní informační služby, kde je to jeho výlučné oprávnění vyplývající z toho, že v těchto věcech koná vyšetřování.⁶⁵

Výjimkou je i zde pouze případ z důvodu neodkladnosti, a protože nelze dosáhnout toho, aby trestní stíhání zahájil státní zástupce, tak učiní policejní orgán, který však po provedení nezbytných neodkladných nebo neopakovatelných úkonů je povinen neprodleně (nejpozději však ve lhůtě 3 dnů) věc

⁶⁵ Státní zástupce vykonává také dozor nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení. Kromě nových oprávnění (zavedené novelou č. 265/2001 Sb.) uvedených v § 157 odst. 2 trestního řádu, má státní zástupce při výkonu dozoru stejná oprávnění jako před novelizací, uvedená v § 174 až § 175 trestního řádu. Ve věcech, v nichž vyšetřování koná státní zástupce, vykonává dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství. Tím však není dotčeno právo státního zástupce, který koná vyšetřování, učinit rozhodnutí podle § 171 až 173, § 307 nebo § 309 trestního řádu za podmínek tam uvedených, pokud si toto právo nevyhradil státní zástupce vykonávající dozor. Nově je také ustanovení § 174a trestního řádu, jež obsahuje oprávnění nejvyššího státního zástupce do dvou měsíců od právní moci rušit nezákonná usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci. Zrušil-li nejvyšší státní zástupce takové usnesení, pokračuje v řízení státní zástupce, který ve věci rozhodoval v prvním stupni. Přitom je vázán právním názorem, který vyslovil ve svém rozhodnutí nejvyšší státní zástupce.

předat příslušnému státnímu zástupci, který pak pokračuje v řízení.

Dalším důvodem pro zahájení trestního stíhání státním zástupcem je případ, kdy státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení neshledá důvody pro podání návrhu na potrestání soudu za současného předání zadrženého podezřelého soudu, avšak rozhodne se zahájit trestní stíhání vůči takové osobě a podat soudu návrh na vzetí obviněného do vazby.⁶⁶

4.4. Forma zahájení trestního stíhání

„Velká“ novela trestního řádu stanovila, že trestní stíhání se zahajuje sdělením obvinění formou usnesení o zahájení trestního stíhání. Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost bez odkladného účinku.⁶⁷ Novela tak odstranila nedostatek předchozí právní úpravy, podle které se zahájení trestního stíhání činilo opatřením bez možnosti podat proti němu opravný prostředek.

Usnesení o zahájení trestního stíhání musí obsahovat:

- a) označení orgánu, o jehož rozhodnutí jde,
- b) den a místo rozhodnutí,
- c) označení obviněného, a to stejnými údaji, které musí být uvedeny o osobě obžalovaného v rozsudku,⁶⁸
- d) výrok, v němž se popíše skutek, který vykazuje znaky skutkové podstaty trestného činu s uvedením času a místa jeho spáchání, popřípadě jiných okolností, za nichž k jeho

⁶⁶ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád, Komentář, I. díl, C. H. Beck, Praha 2002, str. 1019 – 1021.

⁶⁷ Srovnej Šámal, P.: K rozhodování o stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 7 TrŘ, Trestněprávní revue č. 3/2003, str. 95.

K tomu srovnej rozhodnutí NS ČR – 4 Tz 60/2003.

⁶⁸ Tzn. údaji stanovenými § 120 odst. 2 trestního řádu.

spáchání došlo, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem, dále jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován, jeho zákonné pojmenování a příslušné ustanovení trestního zákona podle něhož je posuzován,⁶⁹

- e) odůvodnění, v němž je třeba přesně označit skutečnosti, které odůvodňují závěr o důvodnosti trestního stíhání, včetně okolností, z nichž je dovozována účast obviněného na spáchání trestného činu, je-li to podle povahy věci zapotřebí,
- f) poučení o opravném prostředku.

Usnesení o zahájení trestního stíhání musí obsahovat také ostatní povinné náležitosti jako poučení o obhajobě a o lhůtě pro zvolení obhájce, je-li zahájení trestního stíhání současně i skutečností zakládající vznik důvodu pro nutnou obhajobu. Toto poučení však může být také samostatnou přílohou usnesení o zahájení trestního stíhání.

Účinky předvídané ustanovením § 160 odst. 1 trestního řádu o zahájení trestního stíhání nenastávají, neobsahuje-li usnesení o zahájení trestního stíhání shora uvedené nezbytné náležitosti, neboť jej z tohoto důvodu nelze považovat za zákonné sdělení obvinění.⁷⁰

⁶⁹ Srovnej rozhodnutí ÚS ČR – I. ÚS 46/1996 (nález ÚS sv. 5, roč. 96, č. 43 Sb. nál. a usn.) a také rozhodnutí ÚS ČR – IV. ÚS 582/1999 (nález ÚS sv. 17, roč. 2001, č. 30 Sb. nál. a usn.), kdy významnou náležitostí záznamu o sdělení obvinění (podle právní úpravy do 31.12.2001) se zabýval také Ústavní soud, který vyslovil zásadu, že jde-li o úmyslný trestný čin, v záznamu o sdělení obvinění musí být uvedena i subjektivní stránka trestného činu, tedy zavinění, popř. i pohnutka a následek. Ignoroval-li orgán činný v trestním řízení ve sdělení obvinění subjektivní stránku trestného činu, neboť ani netvrdil, že by byla naplněna, a ani v tomto směru neuvedl žádné skutkové okolnosti, ve sdělení obvinění tak chybí podstatná náležitost, takže je nelze považovat za zákonné sdělení obvinění dle § 160 odst. 1 trestního řádu.

⁷⁰ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.: Přípravné řízení trestní, 2. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, Praha 2003, str. 287 – 288. Rovněž Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Pury, F.: Trestní řád, Komentář, I. díl, C. H. Beck, Praha 2002, str. 1022.

K tomu srovnej rozhodnutí ÚS ČR – I. ÚS 46/1996 (nález ÚS sv. 5, roč. 96, č. 43 Sb. nál. a usn.) a také rozhodnutí ÚS ČR – IV. ÚS 582/1999 (nález ÚS sv. 17, roč. 2001, č. 30 Sb. nál. a usn.).

Důležitou součástí popisu skutku v usnesení o zahájení trestního stíhání je i náležitý popis subjektivní stránky⁷¹ jednání osoby, proti níž se trestní stíhání zahajuje. Subjektivní stránka by v usnesení o zahájení trestního stíhání měla být vyjádřena způsobem, který v daném konkrétním případě nezbuzuje pochybnosti o naplnění tohoto základního znaku trestného činu.⁷²

V souladu se zásadou obžalovací se rozhodnutí soudu může týkat pouze téhož obviněného a téhož skutku, jak je uvedeno v obžalobě. Obžaloba může být podána jen pro týž skutek, jak je vymezen v usnesení o zahájení trestního stíhání.⁷³ Trestní stíhání je možné zahájit i jedním usnesením o více skutcích, ale každý skutek musí být samostatně vymezen tak, aby nedošlo k jejich záměně.⁷⁴

Vyjde-li během vyšetřování najevo, že obviněný se dopustil dalšího skutku, je třeba podle § 160 odst. 5 trestního řádu znovu vydat usnesení o zahájení trestního stíhání pro tento nový (jiný) skutek.

Tuto situaci je třeba odlišovat od případu, kdy skutek pro který bylo zahájeno trestní stíhání, je jiným trestným činem, než jak byl v usnesení o zahájení trestního stíhání právně posouzen. V takovém případě se nevydává nové usnesení o zahájení trestního stíhání, ale policejní orgán upozorní obviněného na změnu právní kvalifikace a učiní o tom záznam do

⁷¹ Tzn., že jde-li o úmyslný trestný čin, musí ve výroku usnesení o zahájení trestního stíhání (kde se popisuje skutek, který vykazuje znaky skutkové podstaty trestného činu) být uvedeno i zavinění, popř. i pohnutka a následek.

⁷² Srovnej náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 582/99 a náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 46/1996.

⁷³ K otázce tzv. totožnosti skutku § 220 trestního řádu.

⁷⁴ Srovnej rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích, pobočka Tábor – 14 To 75/1995.

protokolu, bez ohledu na to, jde-li o změnu právní kvalifikace mírnější nebo přísnější.⁷⁵

4.5. Obhajoba

Povinnou součástí usnesení o zahájení trestního stíhání je i poučení o právu podat proti rozhodnutí opravný prostředek a poučení o obhajobě.

Z hlediska zajištění obhajovacích práv představuje usnesení o zahájení trestního stíhání dělicí hranici, od které jsou objektivně vytvořeny podmínky pro účast obhajoby již v přípravném řízení, neboť je relevantně označen subjekt, jemuž právo na obhajobu přísluší a obsah tohoto práva je pro stádium přípravného řízení jasně specifikován.⁷⁶

Opis usnesení o zahájení trestního stíhání je policejní orgán povinen doručit obviněnému nejpozději na počátku jeho prvního výslechu a nejpozději do 48 hodin státnímu zástupci a obhájci obviněného⁷⁷. Lhůta 48 hodin je lhůta pořádková a počítá se a momento ad momentum (od okamžiku do okamžiku).

Obviněnému je tak dána možnost, aby ihned od počátku trestního stíhání věděl, z čeho je obviňován a aby této okolnosti mohl plně využít pro svoji obhajobu.⁷⁸ Obviněný má možnost si ihned zvolit obhájce a využít jeho odborné pomoci při hájení svých práv a v případech výslovně stanovených § 36 trestního řádu obviněný dokonce obhájce mít musí.⁷⁹

⁷⁵ Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 573.

⁷⁶ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.: Přípravné řízení trestní, 2. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, Praha 2003, str. 291.

⁷⁷ U obhájce obviněného počíná lhůta pro doručení usnesení o zahájení trestního stíhání běžet okamžikem jeho ustanovení nebo zvolení. Státnímu zástupci se usnesení doručuje do 48 hodin od jeho vyhotovení, nikoliv až od jeho doručení obviněnému. O zahájení trestního stíhání mladistvého je třeba bez zbytečného odkladu informovat též jeho zákonného zástupce, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační službu.

⁷⁸ Srovnej usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4. 4. 2002, sp. zn. 7To 142/2002, Trestněprávní revue č. 3/2003, str. 88.

⁷⁹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád, Komentář, I. díl, C. H. Beck, Praha 2002, str. 1025.

V případě nutné obhajoby je třeba postupovat tak, aby měl obviněný obhájce již od zahájení trestního stíhání nebo jakmile budou zmíněné okolnosti zjištěny. Pokud by příslušný orgán činný v trestním řízení takto v přípravném řízení nepostupoval, šlo by o zásadní porušení práva obviněného na obhajobu, které by zpravidla odůvodňovalo postup soudu, který by vrátil věc státnímu zástupci k došetření pro závažnou procesní vadu přípravného řízení, kterou nelze napravit v řízení před soudem.⁸⁰

4.6. Význam zahájení trestního stíhání

Zahájení trestního stíhání je institutem, který má zásadní procesní význam. Odděluje první fázi přípravného řízení, jíž je postup před zahájením trestního stíhání, od druhé fáze, kterou je vyšetřování. Ve vyšetřování je již označena jednoznačně osoba, vůči které se trestní řízení vede (obviněný), vymezen skutek a trestný čin, pro nějž se trestní stíhání vede. Vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání začíná vyšetřování.⁸¹

Sdělením obvinění je tak určen obsah dalšího trestního řízení, okruh osob obviněných ze spáchání trestné činnosti i právní kvalifikace jejich jednání.⁸²

Význam zahájení trestního stíhání spočívá také v tom, že je možné stíhat určitou osobu pro určitý skutek, který naplňuje znaky určitého trestného činu. Proti této osobě je možné od okamžiku sdělení obvinění použít procesních prostředků, které trestní řád umožňuje použít proti

⁸⁰ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád, Komentář, I. díl, C. H. Beck, Praha 2002, str. 1022 – 1023. K tomu srovnej rozhodnutí ÚS ČR – IV. ÚS 153/1996 (nález č. 59/8 Sb. nál. a usn.).

⁸¹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád, Komentář, I. díl, C. H. Beck, Praha 2002, str. 1018 – 1019.

⁸² Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 467.

obviněnému.⁸³ Naproti tomu obviněný může uplatnit všechna práva, která mu dává trestní řád.⁸⁴

Zahájením trestního stíhání je také určen předmět trestního řízení a dokazování se musí vždy týkat pouze skutku, pro který bylo sděleno obvinění, neboť obžalobu je možno podat jen pro skutek, pro nějž bylo zahájeno trestní stíhání.⁸⁵ Rovněž tak soud může rozhodovat jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu, není přitom však vázán právním posouzením skutku v obžalobě.⁸⁶

Zahájení trestního stíhání je podmínkou, bez níž nelze provádět určité úkony ani vydávat rozhodnutí (například rozhodnutí o vzetí do vazby, příkaz k zatčení, zadržení obviněného policejním orgánem apod.).

Pokračuje-li obviněný v jednání, pro které je stíhán, i po sdělení obvinění, posuzuje se takové jednání od tohoto úkonu jako nový skutek.

Sdělením obvinění pro trestný čin, o jehož promlčení jde, se přerušuje promlčení trestního stíhání.

Dozor nad zákonností, důvodností a včasností zahájení trestního stíhání vykonává státní zástupce. Za tím účelem se zašle státnímu zástupci opis záznamu o sdělení obvinění do 48 hodin. Z uvedeného vyplývá, že zákonnost a odůvodněnost sděleného obvinění v usnesení o zahájení trestního stíhání

⁸³ Judikát 15/05 - Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2006, str. 575.

⁸⁴ Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 573.

⁸⁵ Těžiště usnesení o zahájení trestního stíhání je tak třeba spatřovat v popisu skutku. - Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 467.

Je-li na základě svědeckých výpovědí sděleno obviněnému obvinění pro další trestný čin spáchaný jiným skutkem, je třeba k tomuto novému skutku svědky znovu vyslechnout, protože ta část jejich původní výpovědi týkající se tohoto nového skutku není procesně použitelným důkazem. - Judikát 62/99 - Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2006, str. 574.

⁸⁶ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád, Komentář, I. díl, C. H. Beck, Praha 2002, str. 1025.

může státní zástupce přezkoumat a případně usnesení jako nezákonné a neodůvodněné zrušit.⁸⁷

Zahájení trestního stíhání je uskutečněním základní zásady trestního řízení uvedené v ustanovení § 2 odst. 1 trestního řádu, podle níž nikdo nemůže být stíhán jako obviněný jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon.⁸⁸

⁸⁷ Jelínek, J., Draštík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 465 – 469. K tomu srovnej Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád, Komentář, I. díl, C. H. Beck, Praha 2002, str. 1026, kde uvádí, že státní zástupce přezkoumává důvodnost tohoto usnesení z úřední povinnosti, a shledá-li je nezákonným, je povinen je zrušit a případně ho nahradit vlastním.

⁸⁸ Obdobně též čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

K tomu srovnej náleží Ústavního soudu ČR ÚS svazek 5, č. 43 Sb. n. a u. - Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2006, str. 574.

5. ÚČINKY USNESENÍ O ZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

5.1. Problematika účinků usnesení o zahájení trestního stíhání

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. přinesla zásadní změnu ve způsobu, jímž se zahajuje trestní stíhání. Do konce roku 2001 se tento úkon prováděl sdělením obvinění ve formě opatření, u něhož nebyly pochybnosti, že jeho účinky mohou nastat teprve okamžikem, kdy je skutečně dotyčné osobě oznámeno, že je stíhána jako obviněna z trestného činu. S účinností od 1. 1. 2002 tento neformální úkon sdělení obvinění, proti němuž nebylo možno podat stížnost, byl nahrazen usnesením o zahájení trestního stíhání, proti němuž podat stížnost lze.⁸⁹

Vyskytly se ovšem pochybnosti, kdy nastávají účinky usnesení o zahájení trestního stíhání. V souvislosti s tím se v praxi objevily dva navzájem zcela protichůdné názory, pokud jde o určení okamžiku, od něhož lze osobu podezřelou ze spáchání trestného činu, považovat za obviněného v trestním řízení ve smyslu § 32 trestního řádu a uplatnit vůči ní všechny prostředky dané orgánům činným v trestním řízení trestním řádem.

Podle prvního názoru nastávají účinky usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu proti obviněnému již okamžikem vydání (vyhotovení) tohoto usnesení policejním orgánem nebo státním zástupcem, nikoli až jeho doručením obviněnému.

Tento názor se opírá zejména o obecnou úpravu právní moci a vykonatelnosti usnesení (§ 140 odst. 2 trestního řádu)

⁸⁹ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J., Přípravné řízení trestní, 2. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, Praha 2003, str. 285. Rovněž problémy účinků zahájení trestního stíhání nastíhl Vlach, M.: Zahájení trestního stíhání, Trestní právo č. 4/2002.

a staví zejména na faktu, že zákon sice proti tomuto usnesení připouští stížnost, avšak nepřiznává jí odkladný účinek.⁹⁰ Protože novelizovaná právní úprava přešla ohledně způsobu zahajování trestního stíhání z formy pouhého opatření na usnesení, platí, s přihlédnutím k výše uvedenému, že osoba, vůči níž se zahajuje trestní stíhání, se stává obviněným již okamžikem vydání (vyhotovení) tohoto usnesení.

Před účinností „velké“ novely se trestní stíhání zahajovalo opatřením - sdělením obvinění a nebylo tak pochyb o tom, že sdělit obvinění lze jediné tak, že se obviněnému tato skutečnost opravdu sdělí, tedy že se tato osoba dozví o tom, že je jako osoba obviněná stíhána.

Zejména ze změny formy tohoto úkonu první názor vyvozuje, že „velká“ novela přináší změnu i v pojetí tohoto úkonu. Totiž, že zahájení trestního stíhání již není vázáno na okamžik, kdy je obviněnému oznámeno, že je jako obviněný stíhán, ale že je vázáno na okamžik vydání (vyhotovení) usnesení, a že pouhým faktem jeho vydání nastávají jeho účinky i vůči obviněnému. Tedy již okamžikem vydání usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu se osoba, kterou je možno do tohoto okamžiku považovat nejvýše za podezřelého, stává obviněným v trestním řízení ve smyslu definice uvedené v § 32 trestního řádu.

Na podporu tohoto názoru se také argumentuje jazykovým výkladem, kdy například podle § 64 odst. 4 písm. a) trestního řádu se usnesení o zahájení trestního stíhání doručuje obviněnému (tedy osobě vůči níž bylo zahájeno trestní

⁹⁰ Tento názor vycházel z toho, že zákon stanoví povinně procesní formu úkonu o zahájení trestního stíhání v podobě usnesení, proti němuž sice připouští stížnost, avšak nepřiznává jí odkladný účinek (§ 160 odst. 7 trestního řádu ve spojení s § 147 odst. 4 trestního řádu). Podpůrně se poukazovalo i na předchozí právní úpravu změněnou novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 292/1993 Sb., která zakotvila institut sdělení obvinění ve vyšetřování. Tehdy byl uznáván názor, že účinky zahájení trestního stíhání nastávají již pouhým vydáním takového usnesení (judikát R 13/1994 Sb.). - Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J., Přípravné řízení trestní, 2. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, Praha 2003, str. 285.

stíhání), nikoli podezřelému či jiné osobě. K tomu je možno přidat i ustanovení § 160 odst. 2 trestního řádu, který rovněž uvádí, že opis usnesení o zahájení trestního stíhání je třeba doručit obviněnému a nikoli osobě, která má být obviněna.

Proto podle prvního názoru lze po rozhodnutí o zahájení trestního stíhání vydáním (vyhotovením) usnesení podle § 160 odst. 1 trestního řádu, vydat příkaz k zatčení obviněného podle § 69 trestního řádu nebo rozhodnout o přerušení trestního stíhání podle § 173 trestního řádu. Je pouze vyloučeno provádění úkonů trestního řízení (§ 165 trestního řádu) s výjimkou neodkladných a neopakovatelných úkonů, a to vzhledem k ustanovení § 33 trestního řádu, které chrání práva obviněného.⁹¹

Druhý názor vychází z pojetí zahájení trestního stíhání jako jednoho ze základních institutů trestního řízení, jímž má stát navenek deklarovat, že dotyčná osoba již není "pouze" podezřelým, ale že ji obviňuje ze spáchání konkrétního trestného činu a na základě této skutečnosti se právě ona stává od určitého okamžiku obviněným, a to se všemi právy a povinnostmi, které s takovým postavením zákon spojuje. To se samozřejmě může stát nejdříve v okamžiku, kdy se taková osoba o této skutečnosti relevantním způsobem dozví.

Účinky zahájení trestního stíhání tedy nemohou vůči osobě, která má být takto obviněna nastat dříve, než je jí tato skutečnost předepsaným způsobem oznámena, tedy než je této osobě usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno.

Na osobu, které nebylo usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno, nelze vydat příkaz k zatčení, protože ve skutečnosti ještě není obviněným, tzn. že není zákonným

⁹¹ Tento první názor zastává i Vondruška, F., - uvedeno v Vantuch, P.: Zahájení trestního stíhání a jeho účinky vůči podezřelému (osobě, proti níž se řízení vede) od 1.1. 2003, Trestněprávní revue č. 1/2003, str. 15.

postupem seznámena s tím, že je v roli osoby, která je povinna se podrobit úkonům trestního řízení.⁹²

Nelze ji zadržet ani jako obviněného postupem podle § 75 trestního řádu a to z týchž důvodů. Nelze vůči ní postupovat ani tak, že by bylo vydáno rozhodnutí, jímž by se trestní řízení, byť „dočasně“ ukončilo (tj. právě např. přerušением trestního stíhání podle § 173 odst. 1 písm. a) trestního řádu).

Pokud jde o argument jazykového výkladu je nutno říci, že pouhý jazykový výklad pojmů používaných v různých souvislostech trestním řádem může být zavádějící. Nelze jím vždy dospět ke správnému výsledku, protože používaná terminologie není bezvýjimečně jednotná a trestní řád někdy užívá téhož pojmu v různých významech. Navíc lze proti výše uvedenému argumentu jazykového výkladu i zde argumentovat podobně, a to například jazykovým výkladem ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu, kde se uvádí, že: „...rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného...“.

V průběhu historického vývoje institutu zahájení trestního stíhání se měnila nejen forma tohoto institutu, ale i chápání jeho obsahu. Proto výklad tohoto institutu postavený ryze na zkoumání změny formy a nepřihlízející k vývoji pojmání jeho obsahu, se sice může jevit správným, avšak může se snadno

⁹² Trestní řád umožňuje orgánům činným v trestním řízení použít proti osobě, vůči níž bylo zahájeno trestní stíhání (proti obviněnému), řadu institutů a procesních postupů daných trestním řádem. Naproti tomu je proto nezbytné nutné, aby osoba, vůči níž bylo zahájeno trestní stíhání, věděla ihned od počátku, že je proti ní zahájeno trestní stíhání pro konkrétní trestný čin (z čeho je obviňována) a mohla tak od stejného okamžiku plně využít prostředků daných jí trestním řádem k plnému uplatnění práva na obhajobu. Aby instituty a procesní postupy dané trestním řádem orgánům činným v trestním řízení a prostředky dané trestním řádem obviněnému k plnému uplatnění práva na obhajobu mohly být použity od stejného okamžiku, je nezbytné nutné, aby účinky zahájení trestního stíhání nastaly až v okamžiku doručení usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému. Akceptování prvního názoru, že účinky usnesení o zahájení trestního stíhání nastanou již okamžikem jeho vydání, by bylo možno zneužít k vedení trestního stíhání proti osobě, která zatím neví o tom, že je stíhána pro konkrétní trestný čin (jako obviněná) a nemohla by se tak účinně bránit proti tomuto obvinění.

dostat do rozporu se skutečným významem tohoto institutu a jeho pojetím ve smyslu současné právní úpravy.⁹³

K objasnění dané problematiky bych rád uvedl příklad z praxe.

5.2. Stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Olomouci

Vrchní státní zastupitelství v Olomouci počátkem roku 2002 vydalo stanovisko k problematice zjišťování okamžiku účinků usnesení o zahájení trestního stíhání. Stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Olomouci znělo, že účinky zahájení trestního stíhání nastávají okamžikem vydání usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu a nikoliv až okamžikem doručení takového usnesení obviněnému.

Toto stanovisko bylo vydáno z podnětu Okresního státního zastupitelství v Olomouci a Krajského státního zastupitelství v Ostravě, které se obrátily na Vrchní státní zastupitelství s dotazem, kterým okamžikem nastávají účinky zahájení trestního stíhání. Zda okamžikem vyhotovení (vydání) usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu či okamžikem oznámení (doručení) tohoto usnesení obviněnému.

Vrchní státní zastupitelství v Olomouci uvedlo, že převažující praxe policejních orgánů a do jisté míry

⁹³ Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství poř. č. 13/2002, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k účinkům usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu, ve znění novely účinné od 1. ledna 2002.

Pokud jde o otázku stanovení okamžiku, od kterého nastávají účinky zahájení trestního stíhání, zastávám jednoznačně druhý názor, tedy že účinky zahájení trestního stíhání nemohou vůči osobě, která má být obviněna, nastat dříve, než je jí tato skutečnost předepsaným způsobem oznámena, tedy nemohou nastat dříve, než je této osobě usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno. Tento postup je dle mého názoru v souladu s nejdůležitější zásadou trestního procesu, a to se zásadou stíhání jen ze zákonných důvodů, uvedenou v § 2 odst. 1 trestního řádu, a zajišťuje tak obviněnému možnost plného uplatnění práva na obhajobu.

i státních zástupců sice vychází z názoru, že tyto účinky nastávají okamžikem doručení usnesení obviněnému. Uvedený názor se dle Vrchního státního zastupitelství zřejmě opírá o ustanovení článku 27 odst. 1 věta druhá Závazného pokynu policejního prezidenta číslo 130 ze dne 30. 11. 2001, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení. Podle zmíněného ustanovení se trestní stíhání zahájí doručením usnesení o zahájení trestního stíhání konkrétní osoby.

Obdobný názor zastávají i autoři publikace Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání s judikaturou, 16. aktualizované vydání, Jiří Jelínek a Zdeněk Sovák, kteří na straně 501 uvádí: "Účinky zahájení trestního stíhání nastávají nikoliv vyhotovením usnesení o zahájení trestního stíhání, ale až jeho doručením, a to do vlastních rukou."

Ke stejnému názoru dospěl na konferenci k trestnímu právu pořádané Vysokou školou Karla Engliše v Brně dne 30. 1. 2002 ve svém diskusním příspěvku i Doc. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc., který se zabýval účinky zahájení trestního stíhání i ve vztahu k ustanovení § 314b odst. 1 trestního řádu ve zjednodušeném řízení. Podle jeho názoru i v tomto případě nastávají účinky zahájení trestního stíhání až okamžikem doručení návrhu na potrestání podezřelému.

Shora prezentovaný názor je konečně podporován i interní normou státního zastupitelství, Pokynem obecné povahy nejvyššího státního zástupce poř. č. 6/1996, v úplném znění, kterým se vydává kancelářský řád státního zastupitelství. V příloze č. 1 návodu k vedení rejstříků, vzor č. 1, sloupec 8 je uvedeno: "...uvede se datum, kdy bylo usnesení o zahájení trestního stíhání oznámeno obviněnému."

Vrchní státní zastupitelství v Olomouci se ovšem s uvedenými názory neztotožňuje. Z ustanovení § 160 odst. 1

trestního řádu pro něj vyplývá, že o zahájení trestního stíhání neprodleně rozhodne policejní orgán a takové rozhodnutí učiní vydáním usnesení.

Usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu je standardní formou rozhodnutí policejního orgánu, proti kterému zákon připouští stížnost, ovšem nepřiznává jí odkladný účinek. Proto je toto usnesení vykonatelné okamžikem vydání. Zákon neupravuje žádnou zvláštní formu právní moci a vykonatelnosti zmíněného usnesení.

Podle názoru Vrchního státního zastupitelství v Olomouci se také tímto okamžikem dostává podezřelá osoba do postavení obviněného a může být takto zanesena do evidencí a rejstříků Policie České republiky a státního zastupitelství.

Od okamžiku vydání usnesení mohou být také vůči osobě obviněného použity všechny instituty trestního řádu s níže uvedenými výjimkami, které garantují právo obviněného na obhajobu a spravedlivý proces. Proto např. výslech obviněného je možno konat logicky až poté, kdy je obviněný skutečně seznámen s podstatou obvinění.

Z hlediska provádění úkonů dokazování je dle Vrchního státního zastupitelství v Olomouci nerozhodné, zda a kdy je zahájeno trestní stíhání a kdy je obviněnému doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání. Před zahájením trestního stíhání je totiž možné konat všechny úkony podle § 158 odst. 3 trestního řádu, které ve smyslu § 164 odst. 2 trestního řádu nemusí policejní orgán opakovat. Naproti tomu, pokud obviněný navrhne opakování výslechu svědka v souladu s ustanovením § 164 odst. 4 trestního řádu, policejní orgán jej může zopakovat a obviněnému nebo obhájci umožnit, aby se takového úkonu účastnil, nebo jej poučí o právu domáhat se osobního výslechu takového svědka v řízení před soudem. Bylo by proto protismyslné konat takové výslechy svědků bez návrhu

obviněného a v době, kdy obviněný ještě ani není seznámen s obviněním, když by takové výsledky svědků nemohly být před soudem použity.

Konečně podle § 165 odst. 1 a zejména odst. 2 trestního řádu se obviněný nebo jeho obhájce mohou účastnit úkonů ve vyšetřování. Provádění takových úkonů v době, kdy obviněný ještě není fakticky seznámen s obsahem usnesení o zahájení trestního stíhání a nemá možnost uplatnit práva na obhajobu by bylo zcela evidentní obcházení zákona. Z hlediska postupu orgánů činných v trestním řízení při dokazování proto nemá diskuse o účincích zahájení trestního stíhání zásadní význam.

Pokud se však obviněný vyhýbá trestnímu stíhání a není mu možno doručit opis usnesení o zahájení trestního stíhání ani předvolání k výsledku, je možné aplikovat ustanovení trestního řádu o zadržení podle § 75 nebo příkazu k zatčení podle § 69 trestního řádu. V opačném případě, tedy že by tyto instituty bylo možno aplikovat jedině po doručení usnesení, by tato ustanovení postrádala smysl a takový postup by byl v rozporu s účelem zákona podle § 1 trestního řádu.

Naznačený postup není podle Vrchního státního zastupitelství v Olomouci ani v rozporu s mezinárodními smlouvami, neboť podle čl. 5 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, každý, kdo je zatčen, musí být seznámen neprodleně a v jazyce jemuž rozumí s důvody svého zatčení a s každým obviněním proti němu. Není tedy nezbytně nutné, aby při aplikaci uvedených zajišťovacích institutů měl obviněný doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání.

V případě rozhodování o vazbě je situace jednoznačná, neboť takovému rozhodnutí nutně musí předcházet výsledek obviněného a zde je opět na místě postup podle § 160 odst. 2 trestního řádu.

Z výše uvedeného rozboru stanoviska Vrchního státního zastupitelství v Olomouci vyplývá, že účinky zahájení trestního stíhání nastávají okamžikem vydání usnesení o zahájení trestního stíhání. Vydáním se pak rozumí okamžik písemného vyhotovení (napsání a vytištění) usnesení v patřičné formě a s příslušnými náležitostmi, zejména podpisem oprávněné osoby a opatřením otisku úředního razítka. Tím se stává usnesení vykonatelným proti osobě obviněného i navenek.

Tento závěr je možno opřít též o jazykový výklad např. ustanovení § 160 odst. 2 a § 64 odst. 4 písm. a) trestního řádu, v nichž je použito termínu "obviněný" přestože v kontextu obou ustanovení je "obviněným" osoba, které dosud nebylo doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání.

S problematikou zjišťování okamžiku účinků usnesení o zahájení trestního stíhání byla také spojena problematika zjišťování okamžiku, od kdy je nutné doručit opis usnesení o zahájení trestního stíhání státnímu zástupci ve lhůtě 48 hodin.

Podle zastávaného názoru Okresního státního zastupitelství v Olomouci a Krajského státního zastupitelství v Ostravě ukázala praxe doručování, že se usnesení státnímu zástupci doručuje ve lhůtě do 48 hodin od okamžiku doručení usnesení obviněnému, a nikoliv od okamžiku vydání usnesení.

Oproti tomu Vrchní státní zastupitelství v Olomouci zastává názor, že je potřeba lhůty podle § 167 odst. 1 trestního řádu počítat od okamžiku vydání usnesení o zahájení trestního stíhání a také je zcela bez pochyby nutné doručit opis usnesení o zahájení trestního stíhání státnímu zástupci ve lhůtě 48 hodin od okamžiku jeho vydání.

Toto stanovisko vydalo Vrchní státní zastupitelství v Olomouci s vědomím existence celé řady oponentních názorů, které podle názoru Vrchního státního zastupitelství v Olomouci přes jistou relevanci není možno podpořit pádnou argumentací, jež by měla přímou oporu v trestním řádu.⁹⁴

5.3. Vyjádření a stanovisko Okresního státního zastupitelství v Bruntále

Stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Olomouci obdrželo také Okresní státní zastupitelství v Bruntále, jako jedno z podřízených státních zastupitelství Krajského státního zastupitelství v Ostravě.

Okresní státní zastupitelství v Bruntále vydalo vyjádření na zaslané stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Olomouci s tím, že se s ním nemůže zcela ztotožnit.

Problematika zjišťování účinků usnesení o zahájení trestního stíhání dle § 160 trestního řádu byla totiž řešena u zdejšího státního zastupitelství ihned po nabytí účinnosti zákona č. 265/2001 Sb.

V této souvislosti bylo policejním orgánům činným na území okresu Bruntál sděleno následující:

- 1) policejní orgán ihned po vyhotovení usnesení o zahájení trestního stíhání toto usnesení doručí na státní zastupitelství do 48 hodin bez ohledu na to, zda již bylo doručeno osobě označené v usnesení,
- 2) lhůty dle § 167 odst. 1 trestního řádu se počítají od okamžiku vyhotovení usnesení,
- 3) osoba označená v usnesení je fakticky obviněna až v okamžiku, kdy je jí usnesení doručeno. Tímto okamžikem také dochází k účinkům uvedeným v § 12 odst. 11 trestního

⁹⁴ Stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Olomouci ze dne 29. 1. 2002, k problematice zjišťování okamžiku účinků usnesení o zahájení trestního stíhání, značka 1 Spr 65/2002.

řádu - tedy teprve od této chvíle se obviněný v případě páchání trestné činnosti stejného druhu dopouští nového skutku, nového trestného činu,

- 4) do doby, než je fakticky sděleno obvinění osobě označené v usnesení, je tuto osobu možné zadržet pouze dle § 76 odst. 1 trestního řádu a v žádném případě nelze podat návrh na vydání příkazu k zatčení,
- 5) v případě, kdy je dán důvod nutné obhajoby, nelze ustanovit obhájce předtím, než je podezřelé osobě doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání a je poučena o právu zvolit si obhájce. Teprve když si ho ve stanovené lhůtě nezvolí, je možné obhájce nechat obviněnému ustanovit.

Okresní státní zastupitelství v Bruntále se domnívá, že jím shora naznačený postup zajišťuje na jedné straně možnost řádného výkonu dozoru státního zástupce nad průběhem vyšetřování a na druhé straně nevytváří sporné situace při uplatňování práv obviněného, posuzování otázky pokračování v páchání trestné činnosti a nebrání přitom nijak v možnosti pátrání po pachateli trestné činnosti, když toto je ze strany policie shodné jak v případě souhlasu k zadržení dle § 76 odst. 1 trestního řádu, tak v případě vydání příkazu k zatčení dle § 69 trestního řádu.

Skutečnost, že osoba označená v usnesení dle § 160 odst. 1 trestního řádu bude fakticky považována za obviněnou až od okamžiku doručení usnesení, nikterak nebrání ani průběhu prováděného dokazování.

Okresní státní zastupitelství v Bruntále si v žádném případě neosobuje právo na přesný a správný výklad zmíněného ustanovení trestního řádu, ale domnívá se, že z pohledu praxe

orgánů činných v trestním řízení je naznačený postup vhodnější než postup vyplývající ze stanoviska Vrchního státního zastupitelství v Olomouci.⁹⁵

Vzhledem k tomu, že rozpornost názorů týkající se účinnosti usnesení dle § 160 odst. 1 trestního řádu přetrvávala i ke konci první poloviny roku 2002 a nebylo dosud provedeno žádné sjednocení výkladu a stanovisek, proto, s přihlédnutím k nutnosti řešit otázky vzniklé při výkladu tohoto ustanovení novelizovaného trestního řádu a v zájmu neporušení práv obviněných stanovených Ústavou České republiky, rozhodlo Okresní státní zastupitelství v Bruntále zaujmout následující stanovisko:

- 1) usnesení dle § 160 odst. 1 trestního řádu, bez ohledu na to, zda je doručeno osobě obviněného, musí být po jeho vyhotovení do 48 hodin doručeno na státní zastupitelství (§ 160 odst. 2 trestního řádu),
- 2) lhůty uvedené v ustanovení § 167 odst. 1 trestního řádu se počítají od okamžiku vyhotovení usnesení dle § 160 odst. 1 trestního řádu, nikoliv od okamžiku doručení usnesení obviněnému,
- 3) v případě, že usnesení dle § 160 odst. 1 trestního řádu nebude doručeno obviněnému, nebude v této trestní věci státním zastupitelstvím akceptována žádost policejního orgánu na podání návrhu na vydání příkazu k zatčení (§ 69 odst. 1 trestního řádu),
- 4) zadržení osoby obviněného, kterému dosud nebylo předáno usnesení dle § 160 odst. 1 trestního řádu, je možné pouze

⁹⁵ Vyjádření Okresního státního zastupitelství v Bruntále ze dne 28. 2. 2002, značka Spr 67/2002, k stanovisku Vrchního státního zastupitelství v Olomouci ze dne 29. 1. 2002, k problematice zjišťování okamžiku účinků usnesení o zahájení trestního stíhání, značka 1 Spr 65/2002.

na základě ustanovení § 76 odst. 1 trestního řádu po předchozím souhlasu dozorového státního zástupce,

- 5) Okresní státní zastupitelství v Bruntále sice zastává názor, že osoba označená v usnesení je fakticky obviněna až v okamžiku, kdy je jí usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno, přesto praxe ukázala, že pokud se nepodaří usnesení dle § 160 odst. 1 trestního řádu doručit obviněnému, lze, samozřejmě po vyčerpání veškerých možností směřujících k vypátrání pobytu obviněného a doručení usnesení, postupovat dle ustanovení § 173 odst. 1 písm. a) trestního řádu a trestní stíhání přerušit,

které bude ze strany Okresního státního zástupce vyžadováno do doby sjednocení stanovisek.⁹⁶

5.4. Řešení problematiky účinků usnesení o zahájení trestního stíhání

Rozpornost názorů vyřešilo až stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství pořadové č. 13/2002, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k účinkům usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu, ve znění novely účinné od 1. ledna 2002.

Dle právní věty výkladového stanoviska Nejvyššího státního zastupitelství se osoba podezřelá ze spáchání trestného činu stává obviněným v trestním řízení (§ 32 trestního řádu) až okamžikem, kdy jí bylo oznámeno (doručeno nebo vyhlášeno) usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu. Teprve poté lze proti takové osobě použít prostředků daných trestním řádem jako proti obviněnému.

⁹⁶ Výkladové stanovisko Okresního státního zastupitelství v Bruntále k § 160 odst. 1 trestního řádu, ze dne 30. 4. 2002, značka Spr 210/2002.

Opačné stanovisko by odporovalo zásadám vyplývajúcim z ústavně zaručeného práva na obhajobu a princípům plynoucím z čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, neboť by umožňovalo postupovat proti osobě, již dosud nebylo oznámeno relevantním způsobem, že je považována za obviněného, tak, jako by obviněným byla. Tím by ovšem tato osoba byla zbavena práv, která zákon obviněnému přiznává a fakticky by tento stav znamenal návrat před 1. leden 1994, kdy existovalo, alespoň co do obecně uznávané a užívané praxe, tzv. trestní stíhání „ve věci“.

Účinky usnesení o zahájení trestního stíhání nemohou vůči osobě, která má být takto obviněna nastat dříve, než je jí tato skutečnost předepsaným způsobem oznámena, tedy než je této osobě usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno. Nelze proto na takovou osobu vydat příkaz k zatčení, protože ve skutečnosti ještě není obviněným, tzn. že není zákonným postupem seznámena s tím, že je v roli osoby, která je povinna se podrobit úkonům trestního řízení.

Nelze ji zadržet ani jako obviněného postupem podle § 75 trestního řádu a to z týchž důvodů. Lze však za splnění zákonných předpokladů uvedených v § 76 odst. 1 trestního řádu takovou osobu zadržet jako podezřelého, a to zpravidla s předchozím souhlasem státního zástupce.

Vůči této osobě nelze postupovat ani tak, že by bylo vydáno rozhodnutí, jímž by se trestní řízení, byť „dočasně ukončilo“, přerušeno trestního stíhání podle § 173 odst. 1 písm. a) trestního řádu.

K důsledkům, které by mělo přijetí opačného názoru v praxi, je nutno uvést, že přijetím tohoto výkladu by bylo možno obcházet ustanovení § 158a trestního řádu o provádění neodkladných respektive neopakovatelných úkonů spočívajících ve výslechu svědka či rekognici prováděných před zahájením

trestního stíhání za účasti soudce. Takový úkon by bylo nutno provést jako úkon vyšetřovací, a to bez účasti obhajoby, ale i bez účasti soudce. Pokud by se totiž přijala teze, že účinky zahájení trestního stíhání nastaly vydáním usnesení podle § 160 odst. 1 trestního řádu, nelze již fázi trestního řízení po něm následující nazvat řízením, které předchází zahájení trestního stíhání (prověřováním), ale šlo by již o fázi vyšetřování, kde je pojmově vyloučeno provést takový úkon jako neodkladný nebo neopakovatelný.

Pokud by mělo pouhé vydání usnesení o zahájení trestního stíhání skutečně účinky sdělení obvinění, muselo by mít tyto účinky i hmotněprávně. Tzn., že už pouhým vydáním takového usnesení, aniž by bylo obviněnému oznámeno, by se přerušovalo promlčení trestního stíhání.

Účinky vydání usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu je proto nutno posuzovat nikoli pouze v obecné rovině podle teoretických výkladů právní moci a vykonatelnosti usnesení, naopak, je nutno odvodit je od zcela konkrétního institutu, od institutu zahájení trestního stíhání, jehož obsahem zůstává sdělení obvinění (oznámení skutečnosti, že osoba je obviněna pro trestný čin).⁹⁷

Ke sjednocení názorů na účinky zahájení trestního stíhání vůči podezřelému (osobě, proti níž se řízení vede) také výrazně přispěl výklad uvedený ve 4. vydání Beckova komentáře k trestnímu řádu. S odlišením účinků usnesení o zahájení trestního stíhání z hlediska počátku vyšetřování na straně jedné od účinků ve vztahu k obviněnému na straně druhé, se lze

⁹⁷ Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství poř. č. 13/2002, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k účinkům usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu, ve znění novely účinné od 1. ledna 2002.

plně ztotožnit i z pohledu práva obviněného na řádnou obhajobu.⁹⁸

Beckův komentář uvádí, že ona zásadní změna podoby zahájení trestního stíhání, jehož obsahem je sdělení (vznesení) obvinění, má velmi důležité důsledky pro samotného obviněného. V této souvislosti je nutné uvést, že je třeba rozlišovat:

- a) účinnost usnesení o zahájení trestního stíhání z hlediska počátku vyšetřování a
- b) účinky ve vztahu k obviněnému, který se jím stává nepochybně až doručením usnesení o zahájení trestního stíhání do vlastních rukou obviněného bez možnosti uložení doručované zásilky.

Ad a): Jisté je, že usnesení o zahájení trestního stíhání je účinné již od jeho vydání, neboť zákon proti němu sice připouští stížnost, avšak nepřiznává takové stížnosti odkladný účinek (§ 160 odst. 7 ve spojení s § 141 odst. 4 trestního řádu), a proto je usnesení předběžně vykonatelné.

Podle § 161 odst. 1 trestního řádu se vyšetřováním označuje úsek trestního stíhání před podáním obžaloby, postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání, včetně schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby. Vzhledem k tomu, že jde o úsek trestního stíhání, kdy trestní stíhání ve smyslu § 12 odst. 10 trestního řádu počíná zahájením trestního stíhání, je třeba dospět k závěru, že vyšetřování jako druhá fáze přípravného řízení počíná již vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání, a nikoli doručením tohoto usnesení obviněnému, či dokonce až právní mocí usnesení o zahájení

⁹⁸ Vantuch, P.: Zahájení trestního stíhání a jeho účinky vůči podezřelému (osobě, proti níž se řízení vede) od 1. 1. 2002, Trestněprávní revue č. 1/2003, str. 18.

trestního stíhání. Proto také všechny úkony, které jsou činěny po vydání usnesení o zahájení trestního stíhání, jsou činěny ve vyšetřování jako druhé fázi přípravného řízení, což má význam i pro jejich posuzování, včetně postupu policejního orgánu a státního zástupce ve vyšetřování a účasti obviněného a obhájce ve vyšetřování.

V této souvislosti je však třeba zdůraznit, že je vyloučeno provádění těch úkonů trestního řízení, kterých se má zúčastnit obviněný nebo kterých by se mohl zúčastnit obviněný nebo jeho obhájce, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit.

Ad b): Naproti tomu účinky usnesení o zahájení trestního stíhání vůči podezřelému (osobě, proti níž se trestní řízení vede) nastávají až doručením usnesení obviněnému, což vyplývá nejen ze způsobu doručení usnesení o zahájení trestního stíhání do vlastních rukou obviněného bez možnosti uložení doručované zásilky, ale zejména z porovnání dikce ustanovení § 160 odst. 1 a ustanovení § 32 trestního řádu.

Zatímco v ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu se hovoří o tom, že nasvědčují-li prověřováním podle § 158 trestního řádu zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného, pak v ustanovení § 32 trestního řádu se zdůrazňuje, že toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, lze považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných trestním řádem teprve tehdy, bylo-li proti němu zahájeno trestní stíhání.⁹⁹

⁹⁹ Srovnej Vantuch, P.: Zahájení trestního stíhání a jeho účinky vůči podezřelému od 1.1. 2002, Trestněprávní revue č. 1/2003.

Zákon zde tedy nehovoří jen o rozhodnutí (usnesení) o zahájení trestního stíhání (tedy slovy zákona, že bylo rozhodnuto o zahájení trestního stíhání podezřelého jako obviněného), ale zdůrazňuje, že trestní stíhání muselo být zahájeno proti němu, tedy jinak řečeno, že mu bylo usnesení způsobem předpokládaným v § 64 odst. 1 písm. b), odst. 4 písm. a) trestního řádu doručeno.

K námitkám, že zákon nestanoví odkladný účinek stížnosti obviněného proti usnesení o zahájení trestního stíhání, a proto není důvodu ani rozlišovat účinky tohoto usnesení z hlediska počátku vyšetřování a účinky ve vztahu k obviněnému, považoval Beckův komentář za nutné uvést, že zákon nadále tyto účinky rozlišuje:

- a to nikoli jen z hlediska již zmíněných ustanovení § 160 a § 32 trestního řádu, kdy je možno poukázat na ustanovení § 12 odst. 11 trestního řádu, podle kterého toto rozlišování má význam z hlediska přerušování pokračování v trestné činnosti, kdy toto přerušování nastává logicky až v okamžiku doručení usnesení obviněnému, což zákon vyjadřuje pojmem sdělení obvinění (kdy je obviněný upozorněn na to, že již proti němu bylo zahájeno trestní stíhání, čímž je ukončen skutek, a pokračuje-li obviněný v takovém jednání, jde o nový skutek), ale i
- z hlediska ustanovení § 67 odst. 3 písm. a) trestního zákona, kde nadále pro přerušování promlčení trestního stíhání vyžaduje sdělení obvinění, a tedy rozlišuje mezi okamžikem zahájení trestního stíhání a okamžikem doručení usnesení o zahájení trestního stíhání a jeho účinkem.

Na podporu shora uvedeného rozlišování účinků usnesení o zahájení trestního stíhání je třeba zdůraznit, že pokud by do doby, než je obviněnému usnesení o zahájení trestního

stíhání oznámeno (doručeno), nemohly nastat žádné reálné účinky tohoto usnesení [ty spatřujeme pod písmenem ad a)], pak by zákonodárce nepochybně nerozlišoval mezi okamžikem zahájení trestního stíhání a jeho účinkem a okamžikem doručení usnesení o zahájení trestního stíhání, protože by k tomu nebyl žádný důvod.

Okamžik zahájení trestního stíhání má vůči obviněnému ve smyslu § 32 trestního řádu zcela zásadní význam pro možnost provádět ty úkony dokazování, které lze provést jedinečně proti obviněnému, anebo jež lze provádět formálně-procesními postupy ve vyšetřování pouze při dodržení ustanovení § 164 odst. 1 a § 165 trestního řádu kdy musí být provedeny tak, aby se jich mohl obviněný nebo jeho obhájce zúčastnit, mají-li pak před soudem sloužit jako plnohodnotný důkaz.

Účinky zahájení trestního stíhání se vždy týkají určité osoby, vůči níž bylo zahájeno trestní stíhání. Důkazy, které byly provedeny před zahájením trestního stíhání ve smyslu § 158 a násl. trestního řádu, lze v pozdějším řízení použít ve vztahu ke všem spoluobviněným, vůči nimž bylo později zahájeno trestní stíhání, a to bez ohledu na to, kdy se tak stalo, samozřejmě za podmínky, že byly provedeny postupem podle trestního řádu.¹⁰⁰

Proto právní účinky usnesení o zahájení trestního stíhání vůči obviněnému nastávají až doručením tohoto usnesení, nikoli jeho pouhým vyhotovením.¹⁰¹

¹⁰⁰ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád, Komentář, I. díl, C. H. Beck, Praha 2002, str. 1013 – 1024. K tomu srovnej Vrchní soud v Olomouci – 1 To 236/1997.

¹⁰¹ Srovnej Jelínek, J., Draštlík, A., Hasch, K., Nováková, J., Nováková, Š., Sovák, Z., Ševčík, V.: Trestní právo procesní, Eurolex Bohemia, Praha 2002, str. 363 a také Císařová, D., Fenyk, J., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Růžek, A., Štěpán, J., Žíla, J.: Trestní právo procesní, 2. podstatně přepracované a aktualizované vydání, Linde Praha, a. s., 2002, str. 401.

6. POSTUP PO ZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

6.1. Vyšetřování

Vyšetřováním se označuje úsek trestního řízení od zahájení trestního stíhání do okamžiku před podáním obžaloby, postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání, včetně schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby.¹⁰²

Vyšetřování tedy zpravidla bude navazovat na předchozí formu přípravného řízení, kterou je prověřování. Výjimkou budou případy, kdy má policejní orgán k dispozici takové skutečnosti, které umožňují zahájit trestní stíhání neprodleně (např. tehdy, zjistí-li orgán činný v trestním řízení tyto skutečnosti v rámci řízení v jiné trestní věci).¹⁰³

Policejní orgán postupuje při vyšetřování podle zásady vyšetřovací, z vlastní iniciativy tak, aby byly co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu, včetně osoby pachatele a následku trestného činu. Provádí také další úkony v trestním řízení s výjimkou těch, které je oprávněn provést pouze státní zástupce nebo soudce.

Všechna rozhodnutí o postupu vyšetřování a o provádění vyšetřovacích úkonů, která mu zákon svěřuje, vykonává policejní orgán samostatně (kromě případů, kdy je podle trestního řádu třeba souhlasu státního zástupce) a je plně odpovědný za jejich zákonné a včasné provedení.

Ochrana veřejného zájmu v trestním řízení vyžaduje, aby všechny orgány činné v trestním řízení postupovaly objektivně.

¹⁰² Srovnej Vantuch, P.: Zahájení trestního stíhání a jeho účinky vůči podezřelému, *Trestněprávní revue* č. 1/2003.

¹⁰³ Srovnej Vantuch, P.: Předsoudní fáze trestního řízení po novele trestního řádu, *Bulletín advokacie* č. 11- 12/2001, str. 30, kde uvádí, že do vyšetřování spadá celá předsoudní fáze, včetně postupu před zahájením trestního stíhání.

Tato zásada se také promítá do ustanovení o vyšetřování a to tak, že stanovuje povinnost policejnímu orgánu vyhledávat a za stanovených podmínek i provádět důkazy bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch či neprospěch obviněného. Obviněný nesmí být žádným způsobem k výpovědi nebo doznání donucován a obhajoba obviněného a jím navrhované důkazy, pokud nejsou zcela bezvýznamné, musí být pečlivě přezkoumány.¹⁰⁴

Výslechy svědků v přípravném řízení provádí orgán činný v trestním řízení jen tehdy, jedná-li se o neodkladný nebo neopakovatelný úkon nebo jde-li o výslech osoby mladší patnácti let, osoby, o jejíž schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na její psychický stav pochybnosti, anebo nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že na svědka by mohl být pro jeho výpověď vyvíjen nátlak.

Jinak poškozeného a další svědky vyslechnou orgán činný v trestním řízení jen tehdy, jestliže hrozí z jiného důvodu, že bude ovlivněna jejich výpověď nebo schopnost zapamatovat si rozhodné skutečnosti nebo schopnost tyto skutečnosti reprodukovat, zejména je-li pro složitost věci odůvodněn předpoklad delšího trvání vyšetřování. Bez těchto podmínek je však možno, jestliže je toho třeba, vyslechnout znalce.¹⁰⁵

Úkony, které byly provedeny před zahájením trestního stíhání, nemusí policejní orgán opakovat, pokud byly provedeny způsobem odpovídajícím ustanovením trestního řádu.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 429.

¹⁰⁵ Srovnej Vantuch, P.: Kdy lze provádět výslechy svědků ve standardním vyšetřování dle § 167 TrŘ, Trestněprávní revue č. 9/2003.

¹⁰⁶ Ustanovení § 164 trestního řádu.

Vyhledávat skutečnosti a provádět důkazy lze pouze o skutku pro který bylo proti obviněnému zahájeno trestní stíhání.¹⁰⁷

Pokud byl v průběhu vyšetřování zjištěn další skutek, pro který dosud nebylo zahájeno trestní stíhání, zahájí policejní orgán (popřípadě státní zástupce konající vyšetřování) pro tento další skutek trestní stíhání vydáním nového usnesení o zahájení trestního stíhání.

Totéž platí, pokud vyjde najevo nový útok pokračujícího trestného činu, na který se původní usnesení o zahájení trestního stíhání nevztahovalo.¹⁰⁸ „Velká“ novela totiž procesně postavila takový útok na roveň samostatného skutku, i když přitom takový dílčí útok v hmotněprávním pojetí zůstává stále součástí téhož skutku jediného pokračujícího trestného činu.

Pokračuje-li obviněný i po zahájení trestního stíhání v jednání, pro které je stíhán, posuzuje se takové jednání od tohoto úkonu jako nový skutek.¹⁰⁹

Stejný je postup i v případě, kdy vyjde najevo, že na spáchání skutku, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, se zúčastnila¹¹⁰ další osoba. Totéž platí i pro posouzení účasti takové osoby na jednání tvořícím část pokračujícího trestného činu spočívající v dalším útoku či útocích.¹¹¹

Vyjde-li během vyšetřování najevo, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, je jiným trestným činem, než

¹⁰⁷ Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 471.

¹⁰⁸ Ustanovení § 12 odst. 12 trestního řádu.

¹⁰⁹ A to jak v procesním tak v hmotněprávním pojetí.

¹¹⁰ Například jako spolupachatel, účastník nebo podle zvláštních ustanovení trestního zákona – např. § 164 až § 168, § 251až § 252a trestního zákona a další.

¹¹¹ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.: Přípravné řízení trestní, 2. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, Praha 2003, str. 296, 300.

jak byl v usnesení o zahájení trestního stíhání právně posouzen, upozorní na to policejní orgán obviněného a učiní o tom záznam do protokolu.¹¹² Pod pojem jiný trestný čin nutno zařadit i trestný čin podle jiného odstavce příslušného ustanovení trestního zákona. Upozornění na změnu právní kvalifikace je nutno provést neodkladně.¹¹³

6.2. Účast obviněného a obhájce ve vyšetřování

Obviněnému musí být poskytnuta plná možnost k uplatnění jeho práv. Aby byla zajištěna zákonná práva obviněného již ve stádiu vyšetřování, policejní orgán může připustit účast obviněného na vyšetřovacích úkonech a umožnit mu klást otázky vyslychaným svědkům. Zejména tak postupuje, jestliže obviněný nemá obhájce a spočívá-li úkon ve výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď.¹¹⁴

Naproti tomu obhájce je již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit.

Obhájce může obviněnému i jiným vyslychaným klást otázky, avšak teprve tehdy, až orgán činný v trestním řízení výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Námitky proti způsobu provádění úkonu může vznášet kdykoliv v jeho průběhu.

Účastní-li se obhájce výslechu svědka, jehož totožnost má být utajena, je policejní orgán povinen přijmout opatření, která znemožňují obhájci zjistit skutečnou totožnost svědka.

¹¹² Ustanovení § 160 odst. 6 trestního řádu.

¹¹³ Je nutno ovšem důsledně odlišovat skutek, tedy jednání obviněného, od trestného činu, tedy od právní kvalifikace takového jednání. Jde-li o jiný skutek, postupuje se dle § 160 odst. 5 trestního řádu.

¹¹⁴ Srovnej Vantuch, P.: Předsoudní fáze trestního řízení po novele trestního řádu, Bulletin advokacie č. 11 – 12/2001.

Oznámí-li obhájce policejnímu orgánu, že se chce účastnit vyšetřovacího úkonu, kterého se je oprávněn účastnit, nebo spočívá-li úkon ve výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď, je policejní orgán povinen včas obhájci sdělit, o jaký druh úkonu se jedná, dobu a místo jeho konání, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce nelze zajistit.¹¹⁵

Za úkon, jehož provedení nelze odložit, je nutno pokládat jen takový úkon, který vzhledem k nebezpečí ztráty, zmaření nebo podstatného oslabení důkazní hodnoty nesnese odklad potřebný pro telefonické vyrozumění obhájce k dostavení se na místo úkonu.

Spočívá-li úkon ve výslechu osoby, policejní orgán obhájci sdělí údaje, podle nichž lze takovou osobu ztotožnit. Nelze-li tyto údaje předem určit, musí být ze sdělení zřejmé, k čemu má tato osoba vypovídat. Sdělení o výslechu svědka, jehož totožnost má být utajena, nesmí obsahovat údaje, podle nichž by bylo možné zjistit skutečnou totožnost svědka.¹¹⁶

Jestliže policejní orgán připustí při provádění vyšetřovacího úkonu účast obviněného, postupuje při jeho vyrozumívání obdobně jako při vyrozumívání obhájce.

6.3. Lhůty pro skončení vyšetřování

Aby nedocházelo ke zbytečným průtahům v řízení, stanoví trestní řád lhůty, ve kterých je policejní orgán povinen skončit vyšetřování, a to diferencovaně jde-li o věc patřící do příslušnosti samosoudce, tak nejpozději do dvou měsíců od zahájení trestního stíhání. Spadá-li věc do příslušnosti

¹¹⁵ Ustanovení § 165 trestního řádu.

¹¹⁶ Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 472.

okresního soudu, tak do tří měsíců od zahájení trestního stíhání.

Zvláštní ustanovení upravující rozšířené přípravné řízení, tedy věci patřící do příslušnosti krajského soudu, stanovuje, že vyšetřování je nutno skončit do šesti měsíců od zahájení trestního stíhání.¹¹⁷

Pokud není vyšetřování skončeno ve lhůtách uvedených výše, policejní orgán státnímu zástupci písemně zdůvodní, proč nebylo možné v zákonem stanovené lhůtě vyšetřování skončit, jaké úkony je třeba ještě provést a po jakou dobu bude vyšetřování pokračovat. Státní zástupce může pokynem policejnímu orgánu jednak změnit výčet úkonů, které mají být ještě provedeny, jednak stanovit odlišně lhůtu, po kterou má vyšetřování ještě trvat.

Ve věcech, v nichž nebylo v řádné zákonné lhůtě vyšetřování skončeno, je státní zástupce povinen v rámci dozoru nejméně jednou za měsíc provést prověrku věci, a pokud je to třeba, uložit policejnímu orgánu povinnost provést konkrétní úkony. O prověrce sepíše státní zástupce záznam.¹¹⁸

6.4. Skončení vyšetřování

Uzná-li policejní orgán vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující k podání obžaloby, umožní obviněnému a obhájci v přiměřené době prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování. Na tuto možnost upozorní obviněného a jeho obhájce nejméně tři dny předem. Uvedenou lhůtu lze se souhlasem obviněného a obhájce zkrátit. Nepovažuje-li poli-

¹¹⁷ Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 473 – 474. K tomu srovnej § 167 odst. 1 a § 170 trestního řádu.

¹¹⁸ Ustanovení § 167 odst. 2 a odst. 3 trestního řádu.

cejní orgán navrhované doplnění za nutné, odmítne je. O těchto úkonech učiní policejní orgán záznam ve spise a o odmítnutí návrhů na doplnění vyšetřování vyrozumí obviněného nebo obhájce.¹¹⁹

Vyhoví-li policejní orgán návrhu na doplnění vyšetřování, musí být opětovně provedeno skončení vyšetřování, tj. oprávněné osoby musí být znovu vyrozuměny o možnosti prostudovat vyšetřovací spis a učinit návrhy na doplnění dokazování.¹²⁰

Nevyužijí-li obviněný nebo obhájce možnosti prostudovat spisy, ačkoliv na ni byli řádně upozorněni, učiní o tom policejní orgán záznam do spisu a postupuje dále, jako by k tomuto úkonu došlo.

Účelem institutu skončení vyšetřování je tedy umožnit obviněnému a jeho obhájci seznámení se s výsledky vyšetřování, a to formou studia vyšetřovacích spisů a posouzení vyšetřování, zejména z hlediska úplnosti a objektivnosti. Pokud by policejní orgán neupozornil obviněného a obhájce na možnost prostudovat spis a učinit návrh na doplnění vyšetřování, půjde o podstatnou vadu přípravného řízení, a sice zkrácení práva na obhajobu.¹²¹

Po skončení vyšetřování předloží policejní orgán státnímu zástupci spis s návrhem na podání obžaloby se seznamem navrhaných důkazů a zdůvodněním, proč nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů, nebo učiní návrh na některé

¹¹⁹ Ustanovení § 166 odst. 1 trestního řádu.

¹²⁰ Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 475.

¹²¹ Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 474.

rozhodnutí podle § 171 až § 173, podle § 307 nebo podle § 309
trestního řádu.¹²²

¹²² Ustanovení § 166 odst. 3 trestního řádu.

7. „DALŠÍ ZPŮSOBY ŘÍZENÍ“

7.1. Zkrácené přípravné řízení

Zkrácené přípravné řízení zavedla s účinností od 1. 1. 2002 jako novou formu přípravného řízení novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. Zavedení nové formy přípravného řízení vychází z názoru, že o méně závažných skutcích je vhodné provést rychlé policejní šetření a omezit procesní dokazování na minimum s tím, že nezbytné procesní důkazy mohou být provedeny až v řízení před soudem.

Označení „zkrácené“ neznamená jen zjednodušená pravidla, ale zejména časové omezení tohoto druhu přípravného řízení pro vyhledávání a zajišťování důkazů.

Cílem zkráceného přípravného řízení je v odůvodněných případech co nejefektivněji a nejrychleji postavit obviněného před soud a dosáhnout tak ve věci spravedlivého rozhodnutí v co nejkratší lhůtě.¹²³

Zkrácené přípravné řízení je možné konat za splnění následujících podmínek:

- a) musí jít o trestný čin, o němž přísluší konat v prvním stupni řízení okresnímu soudu a horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšuje tři léta,
- b) podezřelý byl přistižen při činu nebo bezprostředně poté¹²⁴,
nebo

¹²³ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Půry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 442.

¹²⁴ Srovnej Coufal, P.: K problematice zadržené osoby podezřelé ze spáchání trestného činu ve zkráceném přípravném řízení, Trestní právo č. 6/2002 – novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. přinesla problém s aplikací ustanovení § 76 odst. 1 trestního řádu o zadržení osoby podezřelé, a to především u bagatelních trestných činů. Bagatelní trestné činy jsou v novele č. 265/2001 Sb. deklarovány v ustanovení § 68 odst. 2 trestního řádu jako trestné činy, u kterých nelze vzít obviněného do vazby. Právě ono shora zmiňované ustanovení deklarující zákaz vazby pro pachatele bagatelního trestného činu je primárním důvodem odlišnosti praxe při zadržování podezřelého ve zkráceném přípravném řízení. Dle jednoho názoru zadržení podezřelého není přípustné, dle druhého názoru je v souladu s trestním řádem. - Řešení přineslo stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 4/2002 Sb.v.s. NSZ (SL 704/2002), podle kterého je zadržení osoby dle § 76 odst. 1 trestního řádu přípustné i v případech, kdy se jedná o trestný čin uvedený v § 68 odst. 2 trestního řádu, a lze je proto provést i ve zkráceném přípravném řízení.

c) v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě dvou týdnů postavit před soud.

Podmínka a) musí být splněna vždy, naproti tomu jsou podmínky b) a c) alternativní.

Zkrácené přípravné řízení nelze konat nebo v něm pokračovat, jestliže je dán důvod vazby a nejsou splněny podmínky pro předání zadrženého podezřelého spolu s návrhem na potrestání soudu, nebo jsou dány důvody pro konání společného řízení o dvou nebo více trestných činech, a alespoň o jednom z nich je třeba konat vyšetřování.

Zkrácené přípravné řízení konají policejní orgány, případně o trestných činech policistů a příslušníků Bezpečnostní informační služby sám státní zástupce.

Začátkem zkráceného přípravného řízení je sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení.¹²⁵ Hrozí-li však nebezpečí z prodlení, policejní orgán záznam sepíše až po provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů. Ve zkráceném přípravném řízení se nevydává usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 trestního řádu.

Osoba, proti které se zkrácené přípravné řízení vede, se nazývá podezřelý. Je jí sděleno, z čeho je podezírána, je poučena a vyslechnuta. Ke sdělení podezření musí dojít nejpozději na počátku prvního výslechu podezřelého. O tomto úkonu orgán konající zkrácené přípravné řízení učiní záznam do protokolu.

Sdělení podezření nemá charakter rozhodnutí, ale jde o opatření, proto proti němu není přípustná stížnost, ale může

¹²⁵ Ve zkráceném přípravném řízení orgán činný v trestním řízení nevydává usnesení o zahájení trestního stíhání.

jej na žádost podezřelého přezkoumat státní zástupce, který jej rovněž může zrušit.

V záznamu o sdělení podezření musí být vymezen skutek, pro který se podezření ve zkráceném přípravném řízení sděluje, s uvedením místa a času jeho spáchání, popřípadě jiných okolností, aby skutek nemohl být zaměněn s jiným skutkem. V neposlední řadě se ve sdělení podezření uvede, jaký trestný čin je ve skutku spatřován, jeho zákonné pojmenování a příslušné ustanovení trestního zákona. Sdělení skutku a jeho právní kvalifikace by mělo být také odpovídajícím způsobem odůvodněno.

Opis záznamu o sdělení podezření musí orgán konající zkrácené přípravné řízení doručit podezřelému, jeho obhájci, pokud si ho podezřelý zvolil nebo mu byl ustanoven, a do 48 hodin musí orgán konající zkrácené přípravné řízení zaslat opis záznamu o sdělení podezření státnímu zástupci.

Ve zkráceném přípravném řízení má podezřelý stejná práva jako obviněný. Podezřelému musí být dána možnost, aby se k obvinění podrobně vyjádřil, zejména souvisle vylíčil skutečnosti, které jsou předmětem obvinění a aby uvedl skutečnosti, které jeho vinu zeslabují nebo vyvracejí.

Účast obhájce ve zkráceném přípravném řízení se soustřeďuje zejména na účast při výslechu podezřelého. Účast při jiných úkonech přichází v úvahu jen výjimečně, neboť tyto úkony se neprovádějí v procesní formě.¹²⁶

¹²⁶ Pokud si podezřelý, který nebude propuštěn ze zadržení, ale bude předán s návrhem na potrestání soudu k provedení zjednodušeného řízení, ve stanovené lhůtě obhájce nezvolí, je třeba mu obhájce na dobu, po kterou trvají důvody zadržení ustanovit (nutná obhajoba). O tom je třeba podezřelého před jeho výslechem poučit a poskytnout mu plnou možnost uplatnění jeho práv. – Ustanovení § 179b odst. 2 trestního řádu.

Dokazování se v procesní podobě provádí až ve zjednodušeném řízení před samosoudcem, navazujícím na zkrácené přípravné řízení, kde obviněný a jeho obhájce mohou uplatnit svá práva v širším rozsahu.¹²⁷

Zkrácené přípravné řízení skončí policejní orgán tak, aby státní zástupce mohl nejpozději do dvou týdnů od podání trestního oznámení nebo jiného podnětu doručit soudu návrh na potrestání.¹²⁸

Není-li zkrácené přípravné řízení skončeno ve lhůtě dvou týdnů, státní zástupce s přihlédnutím k okolnostem případu:

- prodlouží lhůtu, v níž je třeba zkrácené přípravné řízení skončit, nejvýše o 10 dnů,¹²⁹
- nařídí policejnímu orgánu, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání a dále postupoval podle ustanovení hlavy desáté trestního řádu, nebo
- uloží, aby věc byla předložena policejnímu orgánu uvedenému v § 162 odst. 2 trestního řádu k zahájení trestního stíhání.

Nerozhodne-li po skončení zkráceného přípravného řízení policejní orgán o odložení věci, předloží státnímu zástupci stručnou zprávu o jeho výsledku, ve které uvede, jaký trestný čin je spatřován ve skutku, pro který je sděleno podezření, a jaké důkazy, jež lze provést před soudem, podezření odůvodňují.

¹²⁷ Jelínek, J., Drašůk, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 484 – 487.

¹²⁸ Srovnej Svatoš, R.: Zkrácené přípravné řízení, Trestní právo 3/2004 – problematika počátku běhu lhůty zkráceného přípravného řízení.

¹²⁹ Prodloužení lhůty lze povolit nejvýše jednou, protože jinak by zkrácené přípravné řízení ztratilo svůj smysl.

Státní zástupce, kterému byl doručen takový návrh policejního orgánu, nebo který sám provedl zkrácené přípravné řízení:

- věc odloží, nejde-li ve věci o podezření z trestného činu,
- věc odloží, jestliže je trestní stíhání nepřípustné podle § 11 odst. 1 trestního řádu,
- věc může odložit též, jestliže je trestní stíhání neúčelné vzhledem k okolnostem, pro které státní zástupce může zastavit trestní stíhání¹³⁰,
- odevzdá věc příslušnému orgánu k projednání přestupku, nebo ke kázeňskému nebo kárnému projednání,
- opatřením vrátí věc policejnímu orgánu k doplnění, je-li v rámci zkráceného přípravného řízení třeba provést další úkon,
- předá věc policejnímu orgánu k zahájení trestního stíhání dle ustanovení § 160 trestního řádu s poukazem na to, že skutek, pro který se vedlo zkrácené přípravné řízení, má být správně posouzen podle jiného ustanovení trestního zákona, než podle jakého jej posuzoval policejní orgán, a vzhledem k odchylnému právnímu posouzení nelze zkrácené řízení konat,
- podmíněně odloží podání návrhu na potrestání.¹³¹

Pokud nebylo učiněno žádné ze shora uvedených rozhodnutí nebo opatření, je na místě, aby státní zástupce zpracoval zjednodušenou formu obžaloby - návrh na potrestání. Návrh na potrestání podá státní zástupce soudu shledá-li, že výsledky zkráceného přípravného řízení odůvodňují postavení podezřelého

¹³⁰ Ustanovení § 172 odst. 2 trestního řádu.

¹³¹ Dle ustanovení § 179g odst 1 trestního řádu za podmínek uvedených v § 307 trestního řádu.

před soud. Jde o rozhodnutí v trestním řízení, které obsahuje stejné náležitosti jako obžaloba, s výjimkou odůvodnění.¹³²

Trestní stíhání se zahajuje tím, že návrh státního zástupce na potrestání byl doručen soudu.¹³³ V tomto směru je zákonná úprava nedůsledná, protože za okamžik zahájení trestního stíhání považuje doručení návrhu na potrestání na soud. Účinky zahájení trestního stíhání ovšem fakticky mohou nastat až poté, co byl návrh na potrestání doručen adresátovi do vlastních rukou, což má ovšem i důležitou vazbu hmotněprávní z hlediska pokračování v trestném činu.¹³⁴

Neučiní-li státní zástupce žádné z uvedených rozhodnutí, předá věc policejnímu orgánu k zahájení trestního stíhání a poukáže na to, že skutek pro který se vedlo zkrácené přípravné řízení má být správně posouzen podle jiného ustanovení trestního zákona, než podle jakého jej posuzoval policejní orgán. Vzhledem k novému a odchylnému právnímu posouzení nelze zkrácené řízení konat.¹³⁵

Věci, v nichž se konalo zkrácené přípravné řízení, projedná samosoudce ve zjednodušeném řízení před soudem.

¹³² Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 445 – 446, ve spojení Jelínek, J., Draštk, A., Haltuřová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 492.

K tomu srovnej § 179e trestního řádu. - Jestliže je státnímu zástupci předána zadržaná podezřelá osoba a státní zástupce ji nepropustí na svobodu, předá ji nejpozději do 48 hodin od zadržení soudu spolu s návrhem na potrestání; jinak rozhodne o zahájení trestního stíhání a předloží soudu návrh na rozhodnutí o vazbě obviněného.

¹³³ Ustanovení § 314b odst. 1 věta druhá trestního řádu.

¹³⁴ Jelínek, J., Draštk, A., Haltuřová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 492.

Srovnej judikát č. 15/2003 Sb. rozh. tr.

¹³⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 446.

7.2. Rozšířené přípravné řízení

„Velká“ novela trestního řádu, která původně nerozlišovala mezi vyšetřováním různých druhů trestných činů, byla před schválením doplněna o ustanovení, jež se do určitého stupně vrací k výrazně inkviziční povaze vyšetřování, které bylo v platnosti do 31. 12. 2001. S účinností od 1.1. 2002 bylo zavedeno do trestního řádu ustanovení, podle něhož je možno při vyšetřování trestných činů, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud, postupovat poněkud odlišně než v běžném vyšetřování, tedy konat rozšířené přípravné řízení.

V rozšířeném přípravném řízení provádí policejní orgán důkazy v rozsahu, který je nezbytný pro podání obžaloby nebo pro jiné rozhodnutí státního zástupce. Přitom však není vázán omezujícími podmínkami, za nichž lze provádět výslech svědků podle § 164 odst. 1 trestního řádu.¹³⁶ Určení rozsahu prováděných důkazů se odvozuje od právní kvalifikace skutku, pro který je obviněný v době provádění důkazu stíhán.

Je-li obviněný v průběhu vyšetřování upozorněn, že skutek, pro který je vedeno trestní stíhání, bude nadále právně posuzován jako jiný trestný čin, než je uveden v § 168 odst. 1 trestního řádu, pokračuje se ve vyšetřování podle oddílu druhého hlavy desáté trestního řádu, tedy jako ve standardním přípravném řízení. Důkazy, před tím provedené v rozšířeném přípravném řízení, zůstávají součástí důkazů opatřených v průběhu vyšetřování.¹³⁷

Zákon stanoví, pravděpodobně z důvodu vyšší náročnosti prováděného vyšetřování, úměrně tomu i delší lhůtu pro skončení vyšetřování než v běžných věcech tak, že vyšetřování

¹³⁶ Srovnej Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 9. 2003, sp. zn. 11To 66/03 – K rozsahu vyšetřování trestných činů uvedených v § 168 odst. 1, § 169 TrŘ. Vrácení věci státnímu zástupci k došetření. K postupu při vyšetřování, Trestněprávní revue č. 9/2004.

¹³⁷ Srovnej Vantuch, P.: Rozšířené vyšetřování, přísnější kvalifikace skutku a dopad pro obhajobu obviněného, Trestní právo č. 4/2003.

musí být skončeno nejpozději do šesti měsíců od zahájení trestního stíhání.¹³⁸

7.3. Řízení proti uprchlému

Charakteristickým rysem řízení proti uprchlému je, že orgánům činným v trestním řízení není k dispozici obviněný (resp. osoba, která má být obviněna), ať již z důvodu jeho nepřítomnosti na území České republiky nebo vzhledem k tomu, že jeho pobyt není těmto orgánům znám. Jde o zvláštní způsob řízení proti osobě, kterou není možno vůbec postavit před soud a která případně nebyla ani vyslechnuta proto, že se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině nebo tím, že se skrývá.¹³⁹

Smyslem řízení proti osobě, která uprchla před trestním stíháním, je jednak umožnit orgánům státu realizovat své právo a povinnost stíhat všechny pachatele trestných činů, ale na druhé straně zachovat v co největší míře všechna procesní práva uprchlému pachateli.

Řízení proti uprchlému lze konat jen proti obviněnému¹⁴⁰, jehož totožnost je známa, aby nemohla být zaměněna s jinou osobou, nikoliv proti neznámému pachateli. Protože od účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 292/1993 Sb. již není trestní stíhání zahajováno „ve věci“, nýbrž jen zahájením trestního stíhání vůči konkrétnímu pachateli trestného činu, bude řízení proti uprchlému v některých případech konáno i tehdy, nebyl-li vůbec dopaden a obvinění mu tedy nemohlo být sděleno a nedozvěděl se o něm. Po „velké“

¹³⁸ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 436.

¹³⁹ Řízení proti uprchlému upravuje ustanovení § 302 až 306a trestního řádu.

¹⁴⁰ Řízení proti uprchlému lze konat výhradně proti obviněnému, tedy proti osobě, které bylo řádně zahájeno trestní stíhání a sděleno obvinění, byť zástupnou formou uvedenou v § 303 trestního řádu. Koná-li se řízení proti uprchlému, je pojmově vyloučeno, aby ke sdělení obvinění došlo způsobem uvedeným v § 160 odst. 1 trestního řádu. - Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 677.

novele trestního řádu s účinností od 1. 1. 2002 lze užít toto řízení i proti osobě mladistvé.

V řízení proti uprchlému musí mít obviněný vždy obhájce, který má stejná práva jako obviněný¹⁴¹ a jen jemu se doručují všechny písemnosti určené pro obviněného¹⁴². Obhájce je třeba uprchlému za tím účelem ustanovit dle § 38 odst. 1 trestního řádu.¹⁴³ Není však vyloučeno, aby uprchlému obviněnému byl obhájce zvolen dle § 37 trestního řádu. To umožňuje konat řízení proti uprchlému i tehdy, uprchne-li podezřelý z trestného činu ještě před tím, než byl vůbec dopaden a než vůči němu mohlo být zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu. Trestní stíhání proti takovému podezřelému se zahajuje doručením usnesení o zahájení trestního stíhání obhájci uprchlého podezřelého.

Účinky zahájení trestního stíhání v takovém případě nastávají okamžikem oznámením této skutečnosti obhájci, a to doručením usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného do vlastních rukou obhájci.

Důvody pro tento zvláštní postup řízení však nemusí existovat od počátku trestního řízení, ale mohou vzniknout kdykoliv v jeho průběhu.¹⁴⁴ Objevil-li se důvod pro konání řízení proti uprchlému v mezidobí od doručení usnesení

¹⁴¹ Tato práva ale vykonává obhájce jménem obviněného a nikoli svým jménem, takže např. i opravné prostředky podává jménem obviněného, resp. za něj, nikoli sám za sebe. - Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Půry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006, str. 700 – 701.

¹⁴² Ustanovení § 304 a § 306 trestního řádu. Způsob doručování písemností obhájci obviněného v řízení proti uprchlému je přítom stejný, jako kdyby se tyto písemnosti doručovaly obviněnému.

¹⁴³ Řízení proti uprchlému je dle § 36 odst. 1 písm. c) trestního řádu jedním z důvodů nutné obhajoby. V řízení proti uprchlému musí mít obviněný vždy obhájce a ten má stejná práva jako obviněný (§ 304 trestního řádu). Toto ustanovení slouží k zajištění práva na obhajobu uprchlému i přesto, že obviněný není osobně přítomen, a nemůže tak sám svá práva vykonávat. Proto má obhájce rozšířený rozsah práv o procesní práva jinak náležející obviněnému.

¹⁴⁴ Podle ustanoveních trestního řádu upravujících řízení proti uprchlému se postupuje až od doby, kdy takové důvody vznikly. Naproti tomu, jestliže se původně konalo řízení proti uprchlému a důvody pro konání takového řízení před skončením trestního stíhání odpadnou, protože přítomnost obviněného lze zajistit, musí se v řízení pokračovat podle obecných ustanoveních trestního řádu. - Jelínek, J., Draščík, A., Haltufova, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 678. K tomu srovnej judikát 20/1975 Sb. rozh. tr.

o zahájení trestního stíhání obviněnému do podání obžaloby, státní zástupce o tom učiní záznam, ve kterém uvede, od kterého dne je proti obviněnému konáno řízení proti uprchlému.¹⁴⁵ Záznam o konání řízení proti uprchlému se doručí obhájci, aby mohl od tohoto okamžiku vykonávat stejná práva, která má obviněný.¹⁴⁶

Pominou-li v průběhu trestního stíhání důvody řízení proti uprchlému, pokračuje se v trestním řízení podle obecných ustanovení trestního řádu.¹⁴⁷

7.4. Přípravné řízení ve věcech mládeže

Trestní řízení ve věcech mládeže je v České republice nově upraveno v samostatném zákoně, a to v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2004.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy a také postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Pokud se vedlo přípravné řízení jako řízení proti uprchlému bez splnění podmínek podle § 302 trestního řádu, soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření. Srovnej přiměřeně judikát 4/1971 Sb. rozh. tr.

¹⁴⁶ O konání řízení proti uprchlému po podání obžaloby rozhoduje soud na návrh státního zástupce nebo i bez takového návrhu. Návrh může státní zástupce učinit už v obžalobě. Řízení před soudem proti uprchlému je přípustné, jsou-li splněny zákonné podmínky a to: a) je zde rozhodnut soudem o konání řízení proti uprchlému, b) na obviněného byla podána obžaloba, kdy se nevyžaduje, aby byl obviněnému domněna, c) pachatel nemůže být postaven před soud, poněvadž se vyhýbá trestnímu řízení pohyben v cizině nebo tím, že se skrývá. - Jelínek, J., Draščík, A., Halmuřová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 679.

¹⁴⁷ Šamál, P., Novomý, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novomá, J.: Přípravné řízení trestní. I. doplnění a přepracované vydání, C. H. Beck, Praha 2005, str. 120 - 123.

¹⁴⁸ V řízení v trestních věcech mladistvých se uplatňují zvláštní zásady trestního řízení, které podle výslovné úkce zákona o soudnictví ve věcech mládeže mají přednost před základními zásadami trestního řízení podle obecného právního předpisu, tedy trestního řádu. Takovými zásadami jsou zásada zvláštního (specifického) přístupu při projednávání trestních věcech mladistvých, zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zásada ochrany soukromí mladistvého, zásada rychlosti řízení, zásada uspokojení zájmů poškozeného. - Jelínek, J., Draščík, A., Halmuřová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 670 - 671.

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění. Čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, není proviněním, jestliže je spáchán mladistvým a stupeň jeho nebezpečnosti je pro společnost malý.

Postavení mladistvého a obhájce v řízení ve věcech mládeže stanovuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže tak, že mladistvý má právo na zacházení přiměřené jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu tak, aby nedošlo k narušení jeho psychické a sociální rovnováhy a jeho další vývoj byl co nejméně ohrožen.

Nedostatečná schopnost mladistvého náležitě se hájit nachází tak svůj výraz v široce koncipovaném institutu nutné obhajoby. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v tomto ohledu stanovuje, že mladiství musí mít obhájce již od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit.¹⁴⁹

Všechny orgány činné v řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou povinny vždy mladistvého poučit o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění. Ve vhodných případech jej poučí i o podmínkách pro podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání nebo odstoupení od trestního stíhání.¹⁵⁰

Použití zvláštní způsoby řízení v trestních věcech mladistvých je možné jen jestliže se podezření ze spáchání provinění jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným a mladistvý je připraven nést

¹⁴⁹ Jelínek, J., Drašík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 672.

¹⁵⁰ K tomu srovnej Sotolář, A.: K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých, Trestněprávní revue č. 3/2004.

odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění. V případě potřeby lze na mladistvém požadovat, aby se zavázal k chování omezujícím možnosti spáchání dalších provinění.¹⁵¹

O zahájení trestního stíhání mladistvého podle § 160 trestního řádu je třeba bez zbytečného odkladu informovat jeho zákonného zástupce, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační službu.¹⁵²

Orgány činnými podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež.¹⁵³

Ve věcech provinění mladistvých je státní zástupce povinen věnovat výkonu dozoru zvýšenou pozornost. Dbá přitom o to, aby policejní orgány zacházely s mladistvými ohleduplně,¹⁵⁴ a svou činnost organizuje tak, aby bylo možné ve všech vhodných

¹⁵¹ Ustanovení § 68 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví o soudnictví ve věcech mládeže).

¹⁵² Zvláštní ustanovení o trestním řízení ve věcech mladistvých se neužije: a) v řízení o proviněních, která obviněný spáchal jednak před dovršením osmnáctého roku věku, jednak po jeho dovršení, jestliže trestní zákon na čin spáchaný po dovršení osmnáctého roku věku stanoví trest stejný nebo přísnější, nebo b) bylo-li zahájeno trestní stíhání až po dovršení devatenáctého roku věku mladistvého. - Jelínek, J., Draščík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 674 – 675.

¹⁵³ Odchylně od obecné úpravy obsažené v trestním řádě stanovuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže příslušnost soudu. Věcně příslušným k výkonu soudnictví ve věcech mladistvých je tzv. soud pro mládež. Tímto soudem je zvláštní senát nebo v zákonem stanovených případech předseda tohoto senátu nebo samosoudce příslušného soudu. Soudy pro mládež netvoří zvláštní samostatnou kategorii soudů, ale jde jen o označení specializace v rámci dosavadní soustavy soudů. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanovuje rovněž odchylku od obecného pravidla o místní příslušnosti soudu. Oproti obecné úpravě v trestním řádě, kde je prvotním hlediskem pro stanovení místní příslušnosti soudu příslušnost určená podle místa spáchání trestného činu, stanoví zákon o soudnictví ve věcech mládeže, že řízení koná soud pro mládež, v jehož obvodu mladiství bydlí, a nemá-li stále bydliště, soud v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje. - Jelínek, J., Draščík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 671 – 672.

¹⁵⁴ Při provádění úkonů řízení ve věcech mladistvých se musí jednat s osobami na úkonu zúčastněnými tak, jak to vyžaduje výchovný účel řízení, tzn. vždy je nutno šetřit jejich osobnosti. Při jednání s mladistvými se musí postupovat tak, aby nedošlo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a aby jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen. - Jelínek, J., Draščík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 672.

případech využít přiměřená výchovná opatření a zvláštní způsoby řízení.

Dokud není trestní stíhání pravomocně skončeno, mohou orgány činné v trestním řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže zveřejňovat jen takové informace o řízení vedeném proti mladistvému, kterými nebude ohroženo dosažení účelu trestního řízení a které neodporují požadavku ochrany osobnosti mladistvého a osobních údajů, a to i jiných osob zúčastněných na řízení. Nestanoví-li zákon o soudnictví ve věcech mládeže jinak, nikdo nesmí jakýmkoli způsobem zveřejnit žádnou informaci, ve které je uvedeno jméno, popřípadě jména, a příjmení mladistvého, nebo informace, které by umožnily tohoto mladistvého identifikovat.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Srovnej Sotolář, A.: K ochraně soukromí mladistvích podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, *Trestněprávní revue* č. 4/2004.

8. PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ A TRESTNÍ STÍHÁNÍ NA SLOVENSKU

8.1. Přípravné řízení na Slovensku do 31. 12. 2005

Do 1. ledna 1993 platily na území České a Slovenské republiky stejné právní normy v oblasti trestního práva - trestní zákon a trestní řád. Po zániku České a Slovenské federativní republiky se dnem 1. ledna 1993 vytvořily dva samostatné svrchované státy, které do svých právních řádů inkorporovaly obě dvě základní normy trestního práva.

Stejně jako v České republice i na Slovensku prošel trestní řád četnou novelizací. Nejvýznamnější novelou trestního řádu v České republice byla tzv. „velká novela“ provedená zákonem č. 265/2001 Sb., účinná od 1. ledna 2002., kterou lze srovnávat s rekodifikací.¹⁵⁶

Přibližně ve stejné době schválila Národní rada Slovenské republiky vládní návrh zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Zb., o trestním řízení soudním. Lze říci, že schválenou novelou trestního řádu č. 422/2002 Z.z., která nabyla účinnosti 1. října 2002, došlo také k „rekodifikaci“ trestního řádu na Slovensku.¹⁵⁷

Přípravné řízení na Slovensku mělo po novele provedené zákonem č. 422/2002 Z.z. dvě formy:

- zkrácené vyšetřování a
- vyšetřování.

Zavedením nového institutu zkráceného vyšetřování došlo k zásadní úpravě přípravného řízení. Tato úprava přípravného

¹⁵⁶ Jalč, A.: Niekoľko poznámok k vývoju slovenského prípravného konania a jeho vzťahu k hlavnému pojednávaniu, *Trestní právo* č. 5/2004.

¹⁵⁷ Zákon č. 422/2002 Z.z. především: Vypustil prověřování (v intencích § 158 trestního řádu), respektive předpřípravné řízení. Ve vyšetřování zavedl zkrácené vyšetřování jako zjednodušenou formu dokazování v přípravném řízení. Posílil postavení a dozor prokurátora před začátkem trestního stíhání a v přípravném řízení. Vyloučil možnost prokurátora zúčastnit se neveřejného zasedání, když se ho nezúčastnil ani obviněný. Trestní řád doplnil o nový alternativní způsob rozhodování, smír, který umožňoval, aby na základě dohody mezi státem a poškozeným na jedné straně a pachatelem na straně druhé, došlo k ukončení věci.

řízení zjednodušila přípravné řízení, odstranila duplicitu vykonávaných úkonů a úkony vykonané od podání trestního oznámení měly procesní způsobilost.¹⁵⁸

Postup před začátkem trestního stíhání začínal podáním oznámení o skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, a to prokurátorovi, vyšetřovateli nebo policejnímu orgánu. Pokud nebyl dán důvod k zahájení trestního stíhání nebo k odložení věci před zahájením trestního stíhání,¹⁵⁹ pak prokurátor, vyšetřovatel nebo policejní orgán usnesením věc odevzdal příslušnému orgánu na projednání přestupku, nebo odevzdal věc jinému orgánu na disciplinární řízení, kárné projednání, anebo ho odmítnul.

Přípravné řízení bylo druhým stadiem trestního řízení. Toto řízení probíhalo ve čtyřech fázích:

- zahájení trestního stíhání,¹⁶⁰
- vyšetřování respektive zkrácené vyšetřování,
- skončení vyšetřování respektive zkráceného vyšetřování,
- rozhodnutí o věci.

¹⁵⁸ Nejpodstatnější rozdíly mezi vyšetřováním a zkráceným vyšetřováním byly následující: Zkrácené vyšetřování se konalo o trestných činech, pro které zákon stanovil trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšovala 3 roky. Vyšetřování jako forma přípravného řízení se vykonala o trestných činech, o kterých se nevykonávalo zkrácené vyšetřování, kromě případů taxativně stanovených, nebo když to nařídil prokurátor. Vyšetřování vykonával vyšetřovatel Policejního sboru, naproti tomu zkrácené vyšetřování policejní orgán. Rozdíl byl i v účasti obhájce. Při zkráceném vyšetřování byla přítomnost obhájce omezená jen na ty vyšetřovací úkony, na kterých měl právo se zúčastnit obviněný, tedy až od vznesení obvinění. Při vyšetřování byly práva obviněného a obhájce širší. Při zkráceném vyšetřování se výslech svědka vykonával pouze u osob, které disponovali jen nejzávažnějšími informacemi o vyšetřovaném trestném činu nebo když šlo neodkladný nebo neopakovatelný úkon. Lhůta na skončení vyšetřování nebyla stanovena, naproti tomu u zkráceného vyšetřování byla stanovena na jeden měsíc. Podstatné rozdíly byla i při vydávání rozhodnutí ve věci. Při zkráceném vyšetřování policejní orgán předkládal návrhy prokurátorovi o způsobu rozhodnutí ve věci. Sám mohl policejní orgán rozhodnout jen o přerušení trestního stíhání. Ve vyšetřování měl vyšetřovatel při vydávání rozhodnutí v přípravném řízení větší procesní samostatnost.

¹⁵⁹ Věc odkládal orgán činný v trestním řízení usnesením, které se doručilo oznamovateli a poškozenému, jestliže byl znám, kteří proti takovému usnesení mohli podat stížnost. Usnesení se také doručovalo do 48 hodin prokurátorovi, který byl oprávněn ho přezkoumat a nezákonné nebo neopodstatněné usnesení zrušit.

¹⁶⁰ Významem institutu zahájení trestního stíhání je především zabezpečit, aby se zabránilo zahájení trestního stíhání v případě, kdy proto nejsou zákonné důvody. Na druhé straně slovenský trestní řád ukládal orgánům činným v trestním řízení, aby v případě, že nerozhodnou o odložení nebo odevzdání věci, bezodkladně zahájili ve věci trestní stíhání.

Trestní stíhání začínalo zásadně vydáním usnesení. Jestliže hrozilo nebezpečí z prodlení, mohl orgán činný v trestním řízení zahájit trestní stíhání vykonáním neopakovatelného nebo neodkladného úkonu. Po jejich vykonání vyhotovil ihned usnesení o zahájení trestního stíhání, ve kterém uvedl, kterým z těchto úkonů již bylo zahájeno trestní stíhání.

Jestliže na podkladě zjištěných skutečností byl dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin spáchala určitá osoba, vydal policejní orgán bezodkladně usnesení, že tato osoba je stíhána jako obviněný (usnesení o vznesení obvinění).

Dle slovenského trestního řádu mohlo být orgánem činným v trestním řízení vydáno „společné“ usnesení o zahájení trestního stíhání a o vznesení obvinění, ale rovněž mohlo být vydáno usnesení o vznesení obvinění až po předcházejícím zahájení trestního stíhání (bylo tak tedy možné vést tzv. trestní stíhání „ve věci“).¹⁶¹

Obviněnému se usnesení oznámilo do tří dnů od jeho vyhotovení, nejpozději však na začátku jeho prvního výsledku. Opis usnesení o vznesení obvinění zaslal policejní orgán do 48 hodin prokurátorovi.

Pokud policejní orgán nebo vyšetřovatel uznal, že výsledky vyšetřování postačují k podání obžaloby, skončil vyšetřování. Po skončení vyšetřování umožnil policejní orgán obviněnému, jeho obhájci, ale i poškozenému, aby se seznámili s výsledky vyšetřování.¹⁶²

¹⁶¹ Od účinnosti novely slovenského trestního řádu provedené zákonem č. 457/2003 Z.z.

¹⁶² Rozhodnutí ve věci je konečná fáze procesu vyšetřování a je zaměřena na vykonání konečných rozhodnutí o věci samé. Ve zkráceném vyšetřování, na základě výsledků vyšetřování, policejní orgán podává prokurátorovi návrh na podání obžaloby, návrh na zastavení trestního stíhání, návrh na postoupení věci, návrh na podmíněné zastavení trestního stíhání nebo na schválení smíru. Ve zkráceném vyšetřování je policejní orgán oprávněn vydat samostatně pouze usnesení o přerušení trestního stíhání, v ostatních případech jen podává prokurátorovi návrhy na výše uvedená rozhodnutí. Ve vyšetřování má vyšetřovatel při vydávání rozhodnutí větší procesní samostatnost.

Přípravné řízení na Slovensku vypracováno ze zákona č. 141/1961 Zb., o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok), ve znění pozdějších předpisů, v souvislosti s novelou slovenského trestního řádu, provedenou zákonem č. 422/2002 Z.z.

8.2. Nový slovenský trestní řád - zákon č. 301/2005 Z.z.

Zatímco v České republice je úplná rekodifikace, tedy vytvoření zcela nového trestního řádu teprve ve fázi přípravy, na Slovensku s účinností od 1. 1. 2006 již platí zcela nový trestní řád, zákon č. 301/2005 Z.z.

Podle nové úpravy slovenského trestního řízení začíná postup před zahájením trestního stíhání podáním trestního oznámení prokurátorovi nebo policejnímu orgánu. Pokud prokurátor nebo policejní orgán zjistí, že je potřeba přijaté trestní oznámení doplnit, učiní tak výslechem oznamovatele nebo vyžádáním písemných podkladů tak, aby mohl ve lhůtě 30-ti dnů od přijetí trestního oznámení usnesením rozhodnout o:

- a) odevzdání věci příslušnému orgánu k projednání přestupku nebo jiného správního deliktu,
- b) odevzdání věci jinému orgánu k disciplinárnímu řízení,
- c) odložení věci pokud je trestní stíhání nepřipustné nebo pokud zanikla trestnost činu,
- d) odmítnutí věci,
- e) odložení věci pokud je trestní stíhání neúčelné.¹⁶³

Není-li důvod na postup podle bodů a) až e), policejní orgán bezodkladně zahájí trestní stíhání, nejpozději však do 30-ti dnů od přijetí trestního oznámení, pokud jej ovšem není třeba doplnit. Trestní stíhání začíná vydáním usnesení.¹⁶⁴ Policejní orgán uvědomí o zahájení trestního stíhání oznamovatele a poškozeného a rovněž nejpozději do 48 hodin

¹⁶³ Usnesení o postupu dle bodů a) až e) doručí prokurátor nebo policejní orgán oznamovateli a poškozenému. Oznamovatel a poškozený můžou proti tomuto usnesení podat stížnost, kterou je prokurátor povinen přezkoumat do 30-ti dnů. Policejní orgán rovněž doručí usnesení dle bodů a) až e) nejpozději do 48 hodin prokurátorovi.

¹⁶⁴ Pokud hrozí nebezpečí z prodlení, začne policejní orgán trestní stíhání provedením zajišťovacího, neopakovatelného nebo neodkladného úkonu. Po jejich provedení vyhotoví ihned usnesení o zahájení trestního stíhání v němž uvede, kterým z těchto úkonů již bylo zahájeno trestní stíhání.

doručí usnesení o zahájení trestního stíhání prokurátorovi. Stejně postupuje policejní orgán pokud se o skutečnostech odůvodňující zahájení trestního stíhání dozvěděl jinak než z trestního oznámení.

Usnesení o zahájení trestního stíhání musí obsahovat popis skutku s uvedením místa, času, případně jiných okolností, za kterých k němu došlo, jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován, a to jeho zákonným pojmenováním a uvedením příslušného ustanovení trestního zákona. Usnesení neobsahuje odůvodnění.

Po zahájení trestního stíhání koná policejní orgán vyšetřování popř. zkrácené vyšetřování tak, aby byly co nejrychleji shromážděny podklady pro objasnění skutku v rozsahu potřebném pro posouzení případu a zjištění osoby pachatele trestného činu.¹⁶⁵ Policejní orgán shromažďuje důkazy bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch anebo v neprospěch obviněného.

Pokud je na podkladě trestního oznámení nebo skutečností zjištěných po zahájení trestního stíhání dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin spáchala určitá osoba, vydá policejní orgán bezodkladně usnesení o vznesení obvinění, které ihned oznámí obviněnému a doručí nejpozději do 48 hodin

¹⁶⁵ Vyšetřování se koná o zločinech. Pokud je obviněný ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody nebo na pozorování ve zdravotnickém ústavu a nebo pokud to nařídí prokurátor, koná se vyšetřování i o přečinech. Jakmile je potřeba konat vyšetřování alespoň o jednom z trestných činů, koná se vyšetřování o všech trestných činech toho stejného obviněného i vyšetřování proti všem obviněným, jejichž trestné činy souvisí. Rozdíl mezi vyšetřováním a zkráceným vyšetřováním spočívá v následujících odchylkách: a) při zkráceném vyšetřování koná policejní orgán výslech svědka jen v případě, jde-li o neopakovatelný či neodkladný úkon nebo jde-li o výslech svědka, který byl osobně přítomen při spáchání trestného činu, v ostatních případech vyžádá pouze vysvětlení o kterém sepíše záznam, b) vyhledá a zabezpečí důkazy, aby mohli být vykonané v dalším řízení, o čem vyhotoví záznam, c) zkrácené vyšetřování je třeba skončit zpravidla do dvou měsíců od vznesení obvinění. Pokud zkrácené vyšetřování neskončí policejní orgán do dvou měsíců od vznesení obvinění, oznámí policejní orgán písemně prokurátorovi, proč nebylo možné zkrácené vyšetřování skončit a jaké úkony je třeba ještě vykonat. Prokurátor může pokynem změnit rozsah úkonů, které mají být ještě vykonány anebo ve věci nařídí vyšetřování.

prokurátorovi.¹⁶⁶ Pokud je obviněným soudce, soudní exekutor, notář, znalec, tlumočník či překladatel, doručí policejní orgán usnesení o vznesení obvinění také ministru spravedlnosti, a pokud je obviněným advokát doručí její i advokátní komoře. O zahájení trestního stíhání a vznesení obvinění může policejní orgán rozhodnout jediným usnesením, které bezodkladně oznámí obviněnému a doručí ho nejpozději do 48 hodin prokurátorovi.¹⁶⁷

Usnesení o vznesení obvinění musí obsahovat označení osoby vůči které se vznáší obvinění, popis skutku s uvedením místa, času, případně jiných okolností, za kterých k němu došlo tak, aby skutek nemohl být zaměněn s jiným skutkem, zákonné pojmenování trestného činu, o který v tomto skutku jde, a to i s uvedením příslušného ustanovení trestního zákona a skutečností, které odůvodňují vznesení obvinění.

Obviněný má od okamžiku, kdy mu je oznámeno, že je stíhán jako obviněný, právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které mu jsou kladeny za vinu, a k důkazům o nichž má však právo odeprít vypovídat. Může uvádět okolnosti, navrhopvat, předkládat a obstarávat důkazy sloužící na jeho obhajobu, činit návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky. Má právo zvolit si obhájce a radit se s ním i po dobu úkonů vykonávaných orgány činnými v trestním řízení. Obviněný má rovněž právo žádat, aby byl vyslechnut za účasti svého obhájce a aby se obhájce účastnil i dalších úkonů přípravného řízení.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, je možné považovat za obviněného a použít proti němu prostředky dané trestním řádem proti obviněnému až od okamžiku, kdy bylo proti němu vzneseno obvinění - ustanovení § 33 zákona č. 301/2005 Z.z.

¹⁶⁷ O vznesení obvinění uvědomí policejní orgán bezodkladně oznamovatele a poškozeného. Pokud bylo usnesení o vznesení obvinění oznámeno jeho vyhlášením, je policejní orgán povinný bezodkladně vydat obviněnému opis tohoto usnesení.

¹⁶⁸ Ustanovení § 34 zákona č. 301/2005 Z.z.

Jestliže v průběhu vyšetřování nebo zkráceného vyšetřování vyjde najevo skutečnost, která dostatečně odůvodňuje závěr, že obviněný spáchal další skutek, na který se usnesení o vznesení obvinění nevztahovalo, vznese policejní orgán obvinění i pro tento další skutek. Nebylo-li pro tento skutek zahájeno trestní stíhání, rozhodne policejní orgán nejdříve o zahájení trestního stíhání. Ale pokud v průběhu vyšetřování nebo zkráceného vyšetřování vyjde najevo skutečnost, která dostatečně odůvodňuje závěr, že obviněný spáchal před oznámením usnesení o sdělení obvinění další částečný útok pokračujícího trestného činu, na který se usnesení o vznesení obvinění nevztahovalo, rozšíří usnesením policejní orgán obvinění i pro tento další částečný útok pokračujícího trestného činu. Nebylo-li pro tento částečný útok zahájeno trestní stíhání, není potřeba jej zahajovat.

Pokud v průběhu vyšetřování nebo zkráceného vyšetřování vyjde najevo, že skutek, pro který bylo vzneseno obvinění, je jiným trestným činem nebo dalším trestným činem, než jak byl právně kvalifikován v usnesení o vznesení obvinění, upozorní policejní orgán obviněného písemně na změnu právní kvalifikace a opis upozornění doručí do 48 hodin prokurátorovi.

Není-li možno hodnověrně zjistit totožnost osoby, které má být sděleno obvinění, tak se namísto uvedení osobních údajů přiloží k usnesení o vznesení obvinění daktyloskopické otisky prstů, obrazové záznamy, údaje o vnějším měření těla, zvláštních tělesných znameních a uvede se i přezdívka osoby anebo jiné označení a podrobný popis osoby.

Pokud policejní orgán považuje vyšetřování nebo zkrácené vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující k podání návrhu na obžalobu anebo na jiné rozhodnutí, umožní obviněnému, obhájci a poškozenému v přiměřené lhůtě prostudovat spisy a podat návrhy na doplnění vyšetřování.

Těchto práv se mohou tyto osoby výslovně vzdát, o čem musí být poučeny. Návrhy na doplnění vyšetřování nebo zkráceného vyšetřování může policejní orgán odmítnout, pokud je nepovažuje za potřebné.¹⁶⁹ Vyšetřování musí policejní orgán skončit do čtyř měsíců od vznesení obvinění, u zvláště závažných trestných činů do šesti měsíců od vznesení obvinění.¹⁷⁰ Po skončení vyšetřování předloží policejní orgán spis prokurátorovi s návrhem na podání obžaloby nebo jiného rozhodnutí.¹⁷¹

Při srovnání dřívější úpravy slovenského přípravného řízení, ve znění novely trestního řádu provedené zákonem č. 422/2002 Z.z., účinné do 31.12.2005, a současné úpravy obsažené v novém slovenském trestním řádu, zákoně č. 301/2005 Z.z., jsem dospěl k závěru, že nová úprava slovenského přípravného řízení, konkrétně institutu zahájení trestního stíhání, ve své podstatě vychází z úpravy obsažené v trestním řádu účinném do 31. 12. 2005.

8.3. Rozdíly mezi úpravou v České republice a na Slovensku

Při porovnávání forem přípravného řízení v České republice a na Slovensku zjistíme, že rozdíl je již v počtu forem přípravného řízení. V České republice máme tři formy příprav-

¹⁶⁹ O těchto úkonech, využití nebo odmítnutí práv, vyhotoví policejní orgán záznam do spisu.

¹⁷⁰ Pokud policejní orgán neskončí vyšetřování ve lhůtě k tomu určené, oznámí písemně prokurátorovi, proč nebylo možné vyšetřování skončit ve stanovené lhůtě a jaké úkony je třeba ještě vykonat a jakou dobu bude ještě vyšetřování pokračovat. Prokurátor může policejnímu orgánu pokynem změnit rozsah úkonů, které mají být ještě vykonány. A prodloužit lhůtu. Výše stanovené lhůty neplatí pro zkrácené vyšetřování.

¹⁷¹ Návrh na podání obžaloby musí obsahovat seznam vykonaných a navrhaných důkazů a odůvodnění, proč policejní orgán nevyhověl návrhům na vykonání dalších důkazů nebo odmítl předložené důkazy. Se spisem předloží i očíslované věcné důkazy a jejich seznam, pokud to jejich povaha umožňuje.

Obviněný, poškozený a zúčastněná osoba mají právo kdykoliv v průběhu vyšetřování nebo zkráceného vyšetřování žádat prokurátora, aby byl přezkoumáný postup policejního orgánu, popřípadě aby byly odstraněny průtahy nebo jiné nedostatky ve vyšetřování nebo zkráceném vyšetřování. Tuto žádost musí policejní orgán bezodkladně předložit prokurátorovi, který má povinnost žádost přezkoumat a o výsledku uvědomit žadatele.

ného řízení (standardní, rozšířené a zkrácené), kdežto na Slovensku rozlišujeme pouze dvě formy přípravného řízení (zkrácené vyšetřování a vyšetřování).

Ve slovenském trestním řízení schází fáze prověřování, což může vést k bezdůvodnému zahájení trestního stíhání.

Podle českého trestního řádu má osoba, proti níž bylo usnesením zahájeno trestní stíhání, možnost podat státnímu zástupci proti tomuto usnesení stížnost, která ovšem nemá odkladný účinek. Jelikož na Slovensku vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání není trestní řízení vedeno vůči konkrétní osobě, není proto možné proti tomuto usnesení podat stížnost. Slovenský trestní řád dává ovšem obviněnému, poškozenému a zúčastněné osobě právo kdykoliv v průběhu vyšetřování nebo zkráceného vyšetřování žádat prokurátora, aby byl přezkoumán postup policejního orgánu, nebo aby byly odstraněny průtahy či jiné nedostatky ve vyšetřování popř. zkráceném vyšetřování. Toto právo náleží oprávněným osobám ovšem až od okamžiku vydání usnesení o vznesení obvinění, jímž se trestní stíhání počíná vést proti konkrétní osobě - obviněnému.

Při srovnání úpravy přípravného řízení v České republice a na Slovensku, se domnívám, že i přes to, že na Slovensku byla s účinností od 1. 1. 2006 provedena úplná rekodifikace trestního řádu, obsahuje český trestní řád kvalitnější úpravu přípravného řízení, konkrétně institutu zahájení trestního stíhání, a že osobě, proti níž se trestní řízení vede, tak zaručuje větší ochranu jejich práv vyplývající z Listiny základních práv a svobod a mezinárodních smluv o ochraně lidských práv a základních svobod.

ZÁVĚR

Ve své rigorózní práci jsem popsal stávající právní úpravu přípravného řízení, především institut zahájení trestního stíhání a instituty s ním související.

V úvodu práce jsem obecně vymezil pojem, účel a význam přípravného řízení. Nastínil jsem také historický vývoj přípravného řízení, včetně „velké“ novely trestního řádu, která s účinností od 1. 1. 2002 přinesla řadu zásadních změn v přípravném řízení.

V dalších kapitolách jsem probral problematiku postupu před zahájením trestního stíhání a vyšetřování, jako fázi přípravného řízení nastávající po zahájení trestního stíhání. Zmínil jsem také zkrácené a rozšířené přípravné řízení zavedené „velkou“ novelou trestního řádu a také přípravné řízení ve věcech mládeže, které je nově s účinností od 1. ledna 2004 upraveno v samostatném zákoně.

Zařadil jsem i exkurz do slovenského přípravného řízení, které vychází ze stejného základu jako české přípravné řízení.

Hlavní část své rigorózní práce jsem zaměřil na samotný institut zahájení trestního stíhání. Snažil jsem se vymezit jeho význam, důvody, formu, ale také překážky zahájení trestního stíhání a přiblížit orgány činné v trestním řízení, které trestní stíhání zahajují.

Nastínil jsem také problematiku účinků usnesení o zahájení trestního stíhání vůči osobě, proti níž se řízení vede, se kterou se potýkala aplikační praxe, kterou jsem se pokusil rozebrat a přiblížit na oponentních názorech Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Okresního státního zastupitelství v Bruntále.

Trestní řád, který je v současné době účinný, má základ v trestním řádu z roku 1961, který je měněn a doplňován řadou

novel. V předlistopadovém trestním řádu, orientovaném na sovětský model, byla především zdůrazňována „třídní podstata“ trestního řízení a příležitostné změny trestního řádu byly vedeny spíše účelovými reakcemi než pečlivým zvažováním charakteru, podstaty a účelu trestního řízení.

Novely trestního řádu provedené po listopadu 1989 směřovaly především k odstranění deformací trestního řízení, které se vyskytly v předlistopadovém vývoji, a snažily se trestní řízení uvést do souladu s mezinárodní úpravou lidských práv a základních svobod.

Praxe nám ale ukazuje, že spojením „starého“ trestního řádu a „moderních“ novel se trestní řízení stalo spleť a konfliktní. Toto spojení působí potíže a přináší řadu problémů v aplikační praxi a je proto třeba úplné rekodifikace a tedy vytvoření zcela nového trestního řádu.

Souhlasím s názorem Doc. JUDr. Jiřího Jelínka, CSc., že zákonodárce by měl při své legislativní činnosti dbát na provázanost a vnitřní soulad norem hmotného a procesního práva. Protože jednotlivé instituty na sebe navazují a normy trestního práva procesního uvádějí v život hmotné právo, bylo by přinejmenším žádoucí, aby s úplnou rekodifikací trestního řádu byl předložen a projednáván také návrh nového trestního zákoníku.

Těsná provázanost trestního práva hmotného a trestního práva procesního se projevuje i v přípravném řízení, kdy jednotlivé formy přípravného řízení jsou odvislé od hmotněprávní diferenciaci trestných činů. Návrh nového trestního zákoníku kategorizuje trestné činy podle typové závažnosti na zločiny a přečiny. Hmotněprávní kategorizace by měla být doprovázena důslednou procesní diferenciací tak, aby kategorizace deliktů byla vodítkem pro vytvoření různých typů

řízení, příslušnosti soudů, využití odklonů, což ovšem v novele trestního řádu, předložené současně s návrhem nového trestního zákoníku chybělo.

Vzhledem k těsné provázanosti trestního práva hmotného a trestního práva procesního se rovněž přikláním k názoru, že není v podstatě možné projednávat dva kodexy, tj. trestní zákon a trestní řád, odděleně, jak tomu bylo na jaře roku 2006, ale pouze současně.

POUŽITÁ LITERATURA

Monografie

Jelínek, J., Draštík, A., Haltufová, Š., Hasch, K., Navrátilová, J., Sovák, Z., Sýkorová, S., Ščerba, F., Vávrová, T.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2005

Jelínek, J., Draštík, A., Hasch, K., Nováková, J., Nováková, Š., Sovák, Z., Ševčík, V.: Trestní právo procesní, Aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2002

Jelínek, J., Draštík, A., Hasch, K., Nováková, J., Nováková, Š., Sovák, Z., Ševčík, V.: Trestní právo procesní, Eurolex Bohemia, Praha 2003

Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kolektiv: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, C. H. BECK, Praha 2003

Císařová, D., Fenyk, J., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Růžek, A., Štěpán, J., Žíla, J.: Trestní právo procesní, 2. podstatně přepracované a aktualizované vydání, Linde Praha, a. s., Praha 2002

Císařová, D., Fenyk, J., Kloučková, S., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde Praha, a. s., 2004

Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha, a. s., 2006

Růžek, A. a kolektiv: Trestní právo procesní, Univerzita Karlova, Praha 1993

Růžek, A. a kolektiv: Trestní právo procesní, Univerzita Karlova, Praha 1996

Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád, Komentář, I. díl, C. H. Beck, Praha 2002

Jelínek, J., Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, 16. vydání, Linde Praha, a. s., Praha 2001

Jelínek, J., Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, 21. vydání, Linde Praha, a. s., Praha 2004

Jelínek, J., Sovák, Z., Vávrová, T.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění, 24. vydání, Linde Praha, a. s., 2006

Fenyk, J., Havlík, T., Růžička, M.: Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918 - 2004, C. H. Beck, Praha 2004

Šámal, P., Novotný F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.: Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha 2003

Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kolektiv: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, C. H. BECK, Praha 1999

Antl, M., Veselý, J. a kolektiv: Průvodce policií trestním řízením, Linde Praha a. s., Praha 2002

Fenyk, J.: Veřejná žaloba, Díl druhý, Příručka pro práci státního zástupce, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2002

Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Codex Bohemia, Praha 1999

Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.: Přípravné řízení trestní, 2. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, Praha 2003

Články

Vantuch, P.: K žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce, Trestněprávní revue č. 6/2003

Špundová, J.: Diferenciace přípravného řízení pohledem právní úpravy podmínek konání zkráceného přípravného řízení, Trestní právo č. 1/2004

Vantuch, P.: Kdy lze provádět výslechy svědků ve standardním vyšetřování dle § 164 - 167 TrŘ, Trestněprávní revue č. 9/2003

Vlach, M.: Zahájení trestního stíhání, Trestní právo č. 4/2002

Šámal, P.: K rozhodování o stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 7 TrŘ, Trestněprávní revue č. 3/2003

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4. 4. 2002, sp. zn. 7To 142/2002, Trestněprávní revue č. 3/2003,

Problémy účinků zahájení trestního stíhání nastínil Vlach, M.: Zahájení trestního stíhání, Trestní právo č. 4/2002

Vantuch, P.: Zahájení trestního stíhání a jeho účinky vůči podezřelému (osobě, proti níž se řízení vede) od 1.1. 2003, Trestněprávní revue č. 1/2003

Evropský soudní dvůr: Nemožnost podání obžaloby v trestní věci v důsledku právní moci rozhodnutí státního zástupce o zastavení trestního stíhání, jež brání dalšímu potrestání za týž skutek, Trestněprávní revue č. 9/2003

Kmec, J.: Možnost zastavení trestního stíhání z důvodu nepřiměřené délky řízení v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky, Trestní právo č. 3/2003

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 7. 2003, sp. zn. 61To 275/2003, Trestněprávní revue č. 4/2004

Strnadová, L.: Odklony ve světle zákona č. 265/2001 Sb., Trestní právo č. 11/2001

Coufal, P.: K problematice zadržené osoby podezřelé ze spáchání trestného činu ve zkráceném přípravném řízení, Trestní právo č. 6/2002

Svatoš, R.: Zkrácené přípravné řízení, Trestní právo 3/2004

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 9. 2003, sp. zn. 11To 66/03 - K rozsahu vyšetřování trestných činů uvedených v 168 odst. 1, § 169 TrŘ. Vrácení věci státnímu zástupci k došetření. K postupu při vyšetřování, Trestněprávní revue č. 9/2004

Vantuch, P.: Rozšířené vyšetřování, přísnější kvalifikace skutku a dopad pro obhajobu obviněného, Trestní právo č. 4/2003

Sotolář, A.: K některým specifikům uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvích, Trestněprávní revue č. 3/2004

Sotolář, A.: K ochraně soukromí mladistvích podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue č. 4/2004

Jalč, A.: Niekoľko poznámok k vývoju slovenského prípravného konania a jeho vzťahu k hlavnému pojednávaniu, Trestní právo č. 5/2004

Vantuch, P.: Předsoudní fáze trestního řízení po novele trestního řádu, Bulletin advokacie č. 11 - 12/2001

Fryšták, M.: Pár poznámek k návrhu věcného záměru rekodifikace zákona o trestním řízení soudním z pohledu policejní praxe, Trestní právo č. 1/2005

Rizman, S.: Několik poznámek k průzkumu účinnosti novely trestního řádu, Trestní právo č. 5/2005

Jelínek, J.: K novému trestnímu zákoníku, Karlovarská právní revue, ročník 2, č. 3, září 2006

Právní předpisy, stanoviska a pokyny

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8

Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, jak vyplývá ze změny provedené ústavním zákonem č. 162/1998 Sb.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Zb., o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2005 Z.z., Trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů

Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 30. listopadu 2001, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení (ve znění ZP PP č. 41 ze dne 6. dubna 2004) - (ZPPP č. 130/2001)

Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství poř. č. 13/2002, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k účinkům usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu, ve znění novely účinné od 1. ledna 2002

Stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Olomouci ze dne 29. 1. 2002, k problematice zjišťování okamžiku účinků usnesení o zahájení trestního stíhání, značka 1 Spr 65/2002

Vyjádření Okresního státního zastupitelství v Bruntále ze dne 28. 2. 2002, značka Spr 67/2002, k stanovisku Vrchního státního zastupitelství v Olomouci ze dne 29. 1. 2002, k problematice zjišťování okamžiku účinků usnesení o zahájení trestního stíhání

Výkladové stanovisko Okresního státního zastupitelství v Bruntále k § 160 odst. 1 trestního řádu, ze dne 29. 4. 2002, značka Spr 210/2002